

Rapport

Beweegvriendelijk Enschede

Een analyse van de
beweegvriendelijke omgeving in
Enschede

Beweegvriendelijk Enschede

Een analyse van de beweegvriendelijke omgeving in Enschede

In opdracht van de gemeente Enschede

Mulier Instituut

Robin Rauws

Mark Noordzij

Voor meer informatie kunt u contact opnemen met het Mulier Instituut.

© Mulier Instituut

Utrecht, 12 september 2023

www.mulierinstituut.nl

info@mulierinstituut.nl

Disclaimer

U mag delen uit deze publicatie overnemen op voorwaarde van bronvermelding: Mulier Instituut, de titel van de publicatie en het jaar van uitgave.

Er gelden gebruiksvoorwaarden voor de foto's in deze publicatie. Neem foto's daarom niet over zonder toestemming van het Mulier Instituut.

Over ons

Het Mulier Instituut doet sportonderzoek voor beleid en samenleving. Voor overheden, maatschappelijke organisaties, onderwijsinstellingen, sportorganisaties en bedrijven onderzoeken we allerlei thema's op het gebied van sport en sportief bewegen: van de sportdeelname van (groepen) Nederlanders tot de motorische vaardigheden van kinderen, en van diversiteit en inclusie in de sport tot de economische impact van sportevenementen.

Het Mulier Instituut is een onafhankelijke stichting zonder winstoogmerk.

Ons doel is bijdragen aan goed onderbouwd beleid, gericht op de bevordering van sport, sportief bewegen en versterking van de sportsector. Dit doen we op verschillende manieren:

We verzamelen data en monitoren de Nederlandse sportsector en beleidsprogramma's.

We ontwikkelen kennis en onderzoeksmethoden via verkennende en verdiepende studies.

We duiden onderzoeksuitkomsten en vertalen deze naar de beleidspraktijk.

We onderbouwen beleidsbeslissingen met expertise en advies.

We bieden gevraagd en ongevraagd duiding en reflectie in de rol van 'kritische vriend' van de sportsector.

We zetten ons in voor de bevordering van de sportwetenschap.

Afkortingen & Begrippen

Afkortingen

KBO	Kernindicator Beweegvriendelijke Omgeving
SMAP	SMall Area estimates for Policymakers

Begrippen

Beweegvriendelijke omgeving
Omgeving die uitnodigt tot sporten, spelen en bewegen. In dit rapport richten wij ons op de fysieke omgeving.
Openbare ruimte
Niet-commerciële buitenruimte, zoals paden en wegen, parken, pleinen en speelplekken.

Ongeorganiseerd sporten, spelen en bewegen
Vrij sporten, spelen en bewegen, dus niet in verenigingsverband of als onderdeel van een georganiseerde activiteit. Voorbeelden zijn buitenspelen, fietsen in de vrije tijd en hardlopen.

SMAP-model
Met het SMAP-model berekent het RIVM cijfers over gezondheid en leefstijl op buurt- en wijkniveau. Dit doet het RIVM met de resultaten van de Gezondheidsenquête van de GGD'en, het CBS en het RIVM zelf.
Het SMAP-model is een schattingsmodel. Cijfers kunnen dus afwijken van de werkelijkheid.

Inhoudsopgave

Beweegvriendelijk Enschede

1	Beweegvriendelijk Enschede	5
2	De beweegvriendelijke omgeving	6
1.1	Wat is een beweegvriendelijke omgeving?	6
1.2	Doelstelling	8
1.3	Vraagstelling	9
3	Bevolkingsopbouw en sport- en beweegdeelname	10
2.1	Bevolkingsopbouw van Enschede	10
2.2	Sport- en beweegdeelname in Enschede	14
4	De beweegvriendelijke omgeving	18
3.1	Kernindicator Beweegvriendelijke Omgeving	18
3.2	Recreatief groen en blauw	21
3.3	Sport- en speelplekken in de openbare ruimte	24
3.4	Nabijheid van sportaccommodaties	36
3.5	Nabijheid van algemene voorzieningen	38
5	Conclusies & aanbevelingen	40
4.1	Demografische ontwikkelingen	40
4.2	Sport- en beweegdeelname	40
4.3	Kernindicator Beweegvriendelijke Omgeving	41
4.4	Recreatief groen en blauw	41
4.5	Sport- en speelplekken in de openbare ruimte	42
4.6	Nabijheid van sportaccommodaties	42
4.7	Nabijheid van voorzieningen	43
4.8	Overzicht van de aanbevelingen	43
	Bronnen	45
	Bijlage – Cijfers per buurt	48

Beweegvriendelijk Enschede

Nederlanders sporten, spelen en bewegen steeds vaker in de openbare ruimte. Hierdoor is een geschikte openbare ruimte voor sport, spel en beweging een belangrijk thema geworden voor sportorganisaties en overheden. Ambities om bewegen en sporten in de openbare ruimte te stimuleren, vragen om goed onderbouwd beleid voor een beweegvriendelijke omgeving.

Het doel van deze rapportage is om de gemeente Enschede te ondersteunen bij het maken van goed onderbouwde beleidskeuzes over het stimuleren of bevorderen van sporten, spelen en bewegen in de openbare ruimte. Hierbij richten we ons op de fysieke inrichting van de openbare ruimte.

Vraagstelling

- Hoe beweegvriendelijk is de openbare ruimte van Enschede op buurt- en gemeenteniveau?
- Welke maatregelen (op hoofdlijnen) kan de gemeente nemen om de openbare ruimte beweegvriendelijker te maken?

Beweegvriendelijke omgeving in Enschede

Met behulp van de Kernindicator Beweegvriendelijke Omgeving (KBO) hebben we in kaart gebracht hoe beweegvriendelijk de openbare ruimte in Enschede is ingericht. Enschede scoort 69 punten op de KBO. Dit is hoger dan het landelijke gemiddelde. Vooral stedelijke buurten in de gemeente scoren goed.

De meeste buurten in Enschede scoren goed op de onderdelen 'sport- en speelplekken' en 'voorzieningen': deze zijn goed verspreid over de gemeente en goed bereikbaar. De score voor 'sportaccommodaties' is ongeveer gelijk aan het landelijke gemiddelde. Op 'recreatief groen en blauw' (o.a. parken, slootjes en bosgebied) scoort de gemeente minder goed. In het buitengebied is volop groen en blauw aanwezig, maar met name in stedelijke buurten waar veel inwoners wonen is deze aanwezigheid beperkter.

Aanbevelingen

Op basis van ons onderzoek doen we een aantal aanbevelingen:

- In met name de buurten in en rondom het centrum van de stad valt nog winst te behalen in de hoeveelheid groen en blauw.
- Zorg dat de openbare ruimte op buurtniveau aansluit bij de demografie van een buurt, zowel nu als in de toekomst.
- Voor buurten met een lage sociaaleconomische status is extra aandacht nodig om de sport- en beweegdeelname te bevorderen.
- Maak een keuze voor de gewenste richtafstand en spreiding van sport- en speelplekken in Enschede, om zo beter te kunnen toetsen of het huidige aanbod voldoet aan de criteria.

De beweegvriendelijke omgeving

De openbare ruimte neemt een steeds belangrijkere plaats in binnen het sportlandschap. Ambities om bewegen en sporten in de openbare ruimte te stimuleren, vragen om goed onderbouwd beleid voor een beweegvriendelijke omgeving. Het doel van deze rapportage is om de gemeente Enschede in staat te stellen om beter onderbouwde beleidskeuzes te maken over sporten, spelen en bewegen in de openbare ruimte. Hierbij richten we ons op de fysieke omgeving.

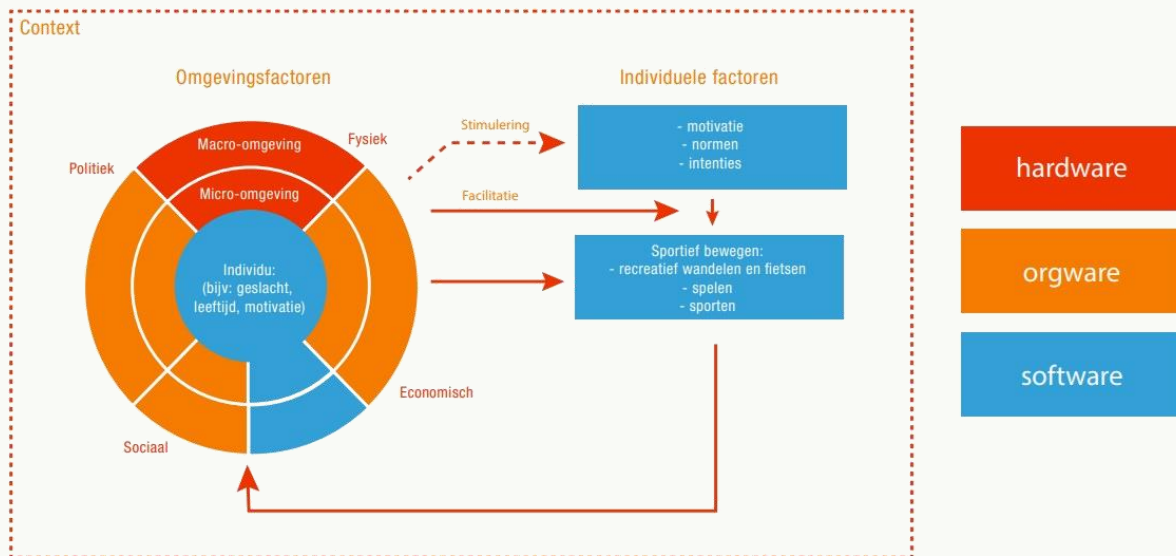
1.1 Wat is een beweegvriendelijke omgeving?

Grip krijgen op de beweegvriendelijkheid van de openbare ruimte is uitdagend. Dat komt omdat een beweegvriendelijke omgeving bestaat uit verschillende elementen.

Hierbij kun je denken aan de fysieke omgeving. Met fysieke omgeving bedoelen we de inrichting van de openbare ruimte. Voorbeelden zijn de aan- of afwezigheid van groen of speelplekken. Ook de sociale omgeving is onderdeel van een beweegvriendelijke omgeving. Hierbij kun je denken aan of je je veilig voelt, en of mensen om je heen wel of niet sporten, spelen en bewegen.

In dit rapport bedoelen we met een beweegvriendelijke omgeving een omgeving die beweeg-, sport- en speelgedrag stimuleert en faciliteert. Met stimulering bedoelen we hier het proces van aanzetten tot bewegen. Met faciliteren bedoelen we beweeggedrag mogelijk maken (figuur 1.1) (Prins, 2021).

Figuur 1.1
Raamwerk beweegvriendelijke omgeving

Bron: Prins, 2021.

Om beter te begrijpen welke factoren bijdragen aan een beweegvriendelijke omgeving, maken we gebruik van een sociaalecologisch perspectief op beweeg- en sportgedrag. Dit betekent dat we niet alleen maar naar eigenschappen van een individu of alleen maar naar invloeden vanuit de omgeving kijken, maar naar beide, als een geheel.

Volgens sociaalecologische modellen vormt een samenspel van individuele kenmerken en omgevingskenmerken het gedrag. Bij individuele kenmerken kun je denken aan leeftijd, motivatie of het hebben van een beperking. Omgevingskenmerken zijn eigenschappen van de omgeving, zoals de hoeveelheid groen of de sociale samenhang binnen een buurt.

Omgevingskenmerken kun je indelen in verschillende (schaal)niveaus. Sommige omgevingen staan dicht bij iemand, zoals het huishouden, de school of de buurt waarin diegene woont. Andere omgevingsfactoren staan verder van iemand af, zoals de invloed van landelijk beleid op gedrag. In het algemeen kunnen we zeggen: hoe verder weg een omgeving staat van een individu, hoe minder directe invloed die omgeving op het individu heeft.

Tegelijkertijd hebben omgevingsfactoren die verder weg staan van het individu, zoals onderdelen van de openbare ruimte, vaak invloed op een grotere groep mensen. De maatschappelijke impact van deze omgevingsfactoren moeten we daarom niet onderschatten.

Er zijn drie groepen factoren (of: invloeden):

- de **hardware of de fysieke omgeving**, zoals een trapveldje;
- de **orgware** gericht op regels, organisatie en onderhoud, zoals het legen van vuilnisbakken bij het trapveldje en regels over de tijden dat het veldje gebruikt mag worden;
- de **software**, gericht op de mensen en de samenleving, zoals het aanbieden van spelletjes voor kinderen in de buurt.

Door de factoren in drie groepen in te delen kunnen we beter snappen welke factoren sporten, spelen en bewegen in de openbare ruimte beïnvloeden. Ook snappen we zo beter welke invloed al deze factoren op elkaar hebben.

Een beweegvriendelijke omgeving moet bijvoorbeeld veilig zijn. Onderhoud speelt hier een belangrijke rol in. Mensen voelen zich bijvoorbeeld onveilig als de openbare ruimte vies is en er veel kapot is. Als mensen zich niet veilig voelen, gaan ze meestal ook niet wandelen of fietsen in de buurt.

Naast dat het veilig moet zijn, is het ook belangrijk dat er genoeg plekken zijn om te sporten, spelen en bewegen. Wandelaars, fietsers en bijvoorbeeld mensen in een rolstoel moeten deze plekken goed kunnen bereiken. Verder moeten er genoeg activiteiten zijn om in de buurt te doen. In een buurt waar veel activiteiten worden georganiseerd, bewegen mensen meer buiten in de openbare ruimte (Prins & Ruikes, 2020).

1.2 Doelstelling

Het doel van deze rapportage is om de gemeente Enschede te helpen beter onderbouwde beleidskeuzes te maken over sporten, spelen en bewegen in de openbare ruimte.

Om tot goed onderbouwd beleid voor een beweegvriendelijke omgeving te komen, is het belangrijk om rekening te houden met demografische ontwikkelingen. Een buurt met veel jonge gezinnen heeft bijvoorbeeld meer behoefte aan speelplekken dan een buurt met veel ouderen. Daar staat tegenover dat in een buurt met veel ouderen meer behoefte is aan goed bereikbare voorzieningen op loopafstand.

In deze rapportage brengen we daarom cijfers over de demografie en verwachte demografische ontwikkelingen in kaart. Die vullen we aan met cijfers over de sport- en beweegdeelname.

We richten ons in deze rapportage op de **fysieke omgeving**, ofwel de **hardware**. Specifiek richten we ons op onderdelen als groen, sport- en speelplekken, sportaccommodaties (zoals sportclubs) en de bereikbaarheid van alledaagse voorzieningen (zoals scholen en de supermarkt). De fysieke omgeving kunnen wij met informatie en cijfers over de gemeente goed in kaart brengen.

1.3 Vraagstelling

We gaan in deze rapportage in op de volgende onderzoeksvragen:

Hoe beweegvriendelijk is de openbare ruimte van Enschede op buurt- en gemeenteniveau?

Welke maatregelen (op hoofdlijnen) kan de gemeente nemen om de openbare ruimte beweegvriendelijker te maken?

Om de onderzoeksvragen te beantwoorden, maken we gebruik van data uit verschillende bronnen. Daarbij vergelijken we de scores op buurniveau met de gemeentelijke cijfers en met cijfers van gemeenten met een vergelijkbare stedelijkheidsgraad.

De rapportage sluiten we af met enkele beleidsaanbevelingen voor het realiseren van een beweegvriendelijke omgeving. Zo kan deze rapportage gemeente Enschede ondersteunen in haar doel om samen met de inwoners, ondernemers en instellingen een beweegvriendelijke, uitdagende, gezonde en groene leefomgeving voor alle leeftijdsgroepen te realiseren.

Leeswijzer

Hoofdstuk 2 gaat over wie er in Enschede wonen en hoeveel de inwoners van Enschede sporten en bewegen. Hierbij kijken we naar verschillende leeftijden. In hoofdstuk 3 gaan we in op cijfers over de fysieke omgeving. Dit doen we aan de hand van de Kernindicator Beweegvriendelijke Omgeving. De resultaten van analyses met deze kernindicator presenteren we op een aantal kaarten van Enschede. In hoofdstuk 4 bespreken we wat we uit deze data kunnen concluderen en presenteren we enkele aanbevelingen voor de gemeente.

Bevolkingsopbouw en sport- en beweegdeelname

Dit hoofdstuk bevat cijfers over de bevolkingsopbouw en -ontwikkeling van de gemeente Enschede en de sport- en beweegdeelname van haar inwoners. Deze cijfers helpen om meer inzicht te krijgen in welke beleidsinterventies nodig zijn om de openbare ruimte beweegvriendelijker te maken. De koppeling tussen de cijfers in dit hoofdstuk en de beweegvriendelijke omgeving maken we in hoofdstuk 3 en 4.

2.1 Bevolkingsopbouw van Enschede

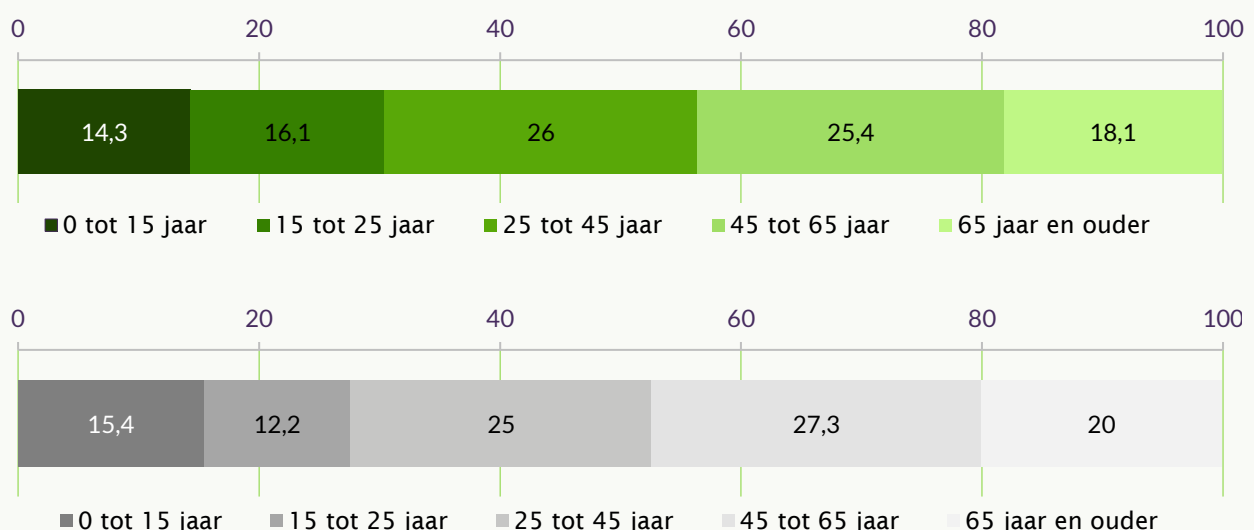
De gemeente Enschede telde in december 2022 160.640 inwoners verspreid over vijf stadsdelen en zeventig buurten (CBS, 2022a).

De leeftijdsamenstelling van de bevolking van Enschede wijkt weinig af van die op landelijk niveau (figuur 2.1). Met een universiteit, hogeschool en mbo's is Enschede een studentenstad, waardoor Enschede in vergelijking met Nederland als geheel relatief meer inwoners telt in de leeftijdscategorie 15 tot 25 jaar (16,1 tegenover 12,2 procent). De overige leeftijdscategorieën zijn in Enschede nagenoeg even groot als of kleiner dan op landelijk niveau.

Figuur 2.1

Leeftijdsoopbouw van de bevolking van Enschede (groen) en Nederland (grijs)

(in procenten, 2022)

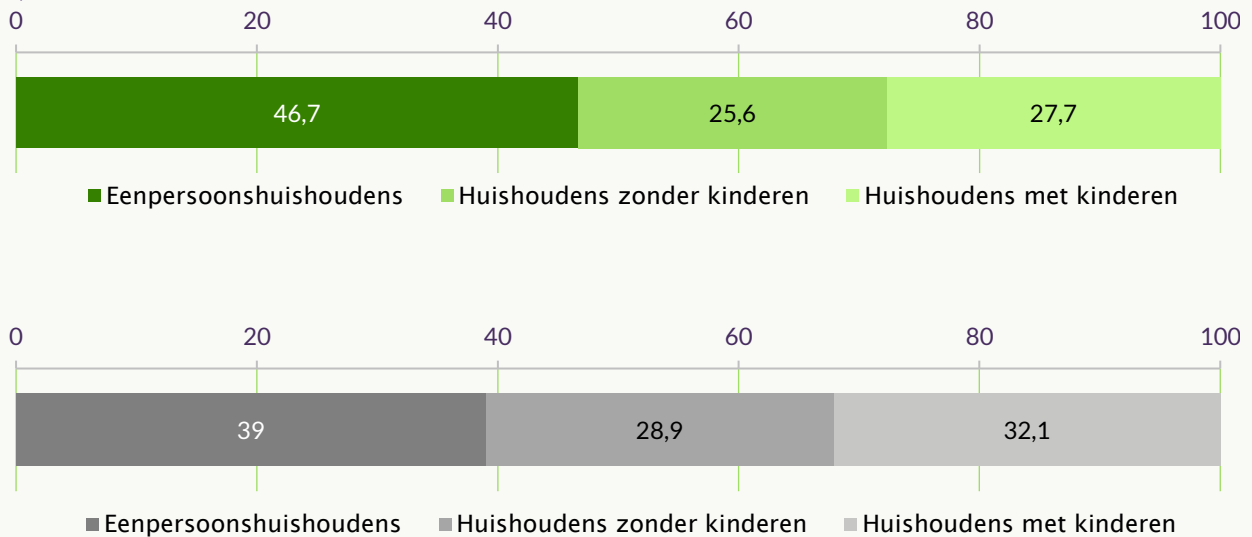
Bron: CBS, Regionale kerncijfers Nederland, 2022. Bewerking: Mulier Instituut.

De verschillen in huishoudenssamenstelling zijn groter (figuur 2.2). Enschede telt relatief veel eenpersoonshuishoudens: bijna de helft van de inwoners vormt een eenpersoonshuishouden, tegenover iets minder dan vier op de tien inwoners op landelijk niveau. Dit hangt opnieuw samen met de studentenpopulatie van de stad.

Figuur 2.2

Huishoudenssamenstelling van de bevolking van Enschede (groen) en Nederland (grijs)

(in procenten, 2022)

Bron: CBS, Regionale kerncijfers Nederland, 2022. Bewerking: Mulier Instituut.

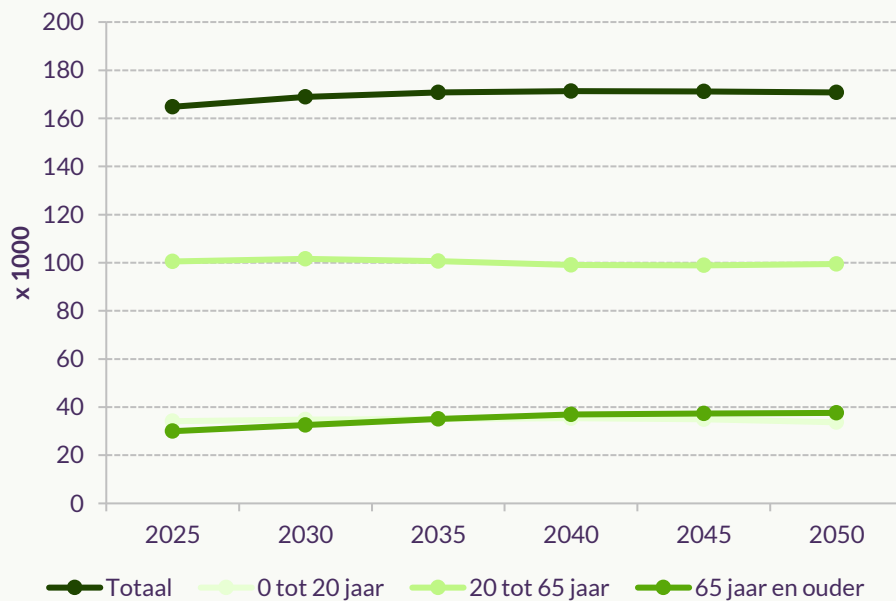
De bevolking van Enschede groeit tot 2040, en neemt daarna langzaam af (CBS, 2022b; zie figuur 2.3). In 2050 telt Enschede ongeveer 171.000 inwoners (+6,3%).

De leeftijdsgroep van 0 tot 20 jaar neemt naar verwachting tot 2040 toe, om daarna wat af te nemen (netto +0,8%). De ontwikkeling binnen de leeftijdsgroep 20 tot 65 jaar is vergelijkbaar. Alleen het aantal 65-plussers blijft de komende decennia stijgen en neemt relatief veel toe ten opzichte van andere leeftijdsgroepen (22,7%). De bevolking van Enschede vergrijsd dus wat.

Figuur 2.3

Verwachte bevolkingsontwikkeling Enschede 2023-2050

(in aantal inwoners x 1.000)

Bron: CBS, Regionale prognose 2023-2050, 2022. Bewerking: Mulier Instituut.

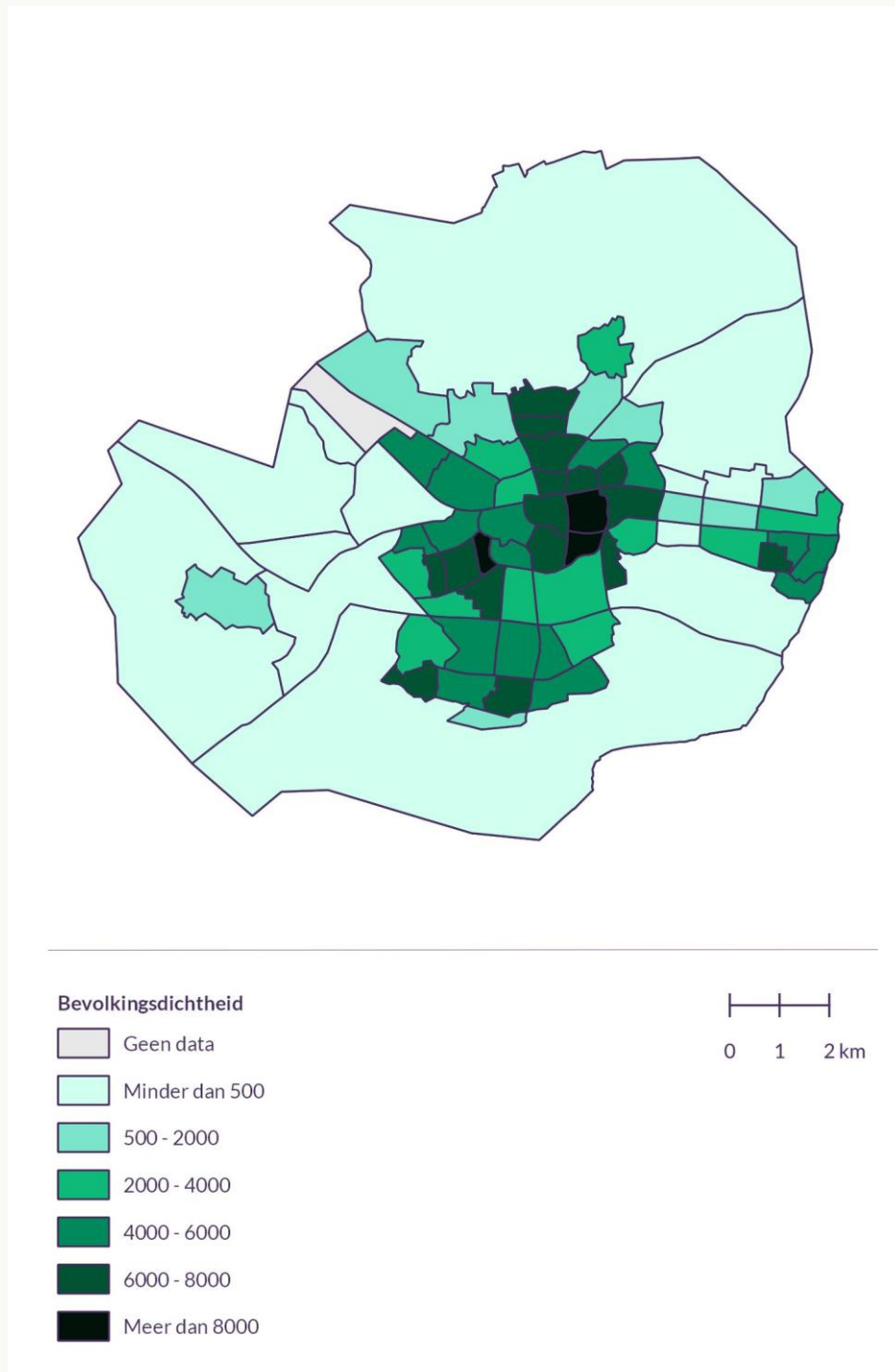
Figuur 2.4 toont de bevolkingsdichtheid van de Enschedese buurten. In een groot aantal stadsbuurten en in het dorp Glanerbrug is de bevolkingsdichtheid hoog (≥ 4.000 inwoners per km^2). De bevolkingsdichtheid in de meeste buurten aan de rand van de stad is al wat lager.

Rondom de stad, in het buitengebied, is de bevolkingsdichtheid overwegend laag. Deze bedraagt in onder meer de buurtschappen minder dan 100 inwoners per km^2 , tegenover een dichtheid van meer dan 8.000 inwoners per km^2 in drie buurten in en rond de binnenstad.

Figuur 2.4

Bevolkingsdichtheid Enschede per buurt

(in aantal inwoners per vierkante kilometer, 2022)

Bron: CBS, Wijk- en buurtkaart, 2022c; CBS, Kerncijfers Wijken en Buurten, 2022.
Kaartvervaardiging: Mulier Instituut.

2.2 Sport- en beweegdeelname in Enschede

In 2017 heeft de Gezondheidsraad de beweegrichtlijnen vastgesteld. Volwassenen (18 jaar en ouder) voldoen hieraan wanneer zij wekelijks ten minste tweeënhalf uur matig intensief bewegen, en bot- en spierversterkende oefeningen doen (Gezondheidsraad, 2017). Voldoen aan de beweegrichtlijnen behoort tot de twintig kernindicatoren die het ministerie van VWS regelmatig laat meten. Onder meer het RIVM en het Mulier Instituut verzorgen deze metingen.

SMAP-data

Met de SMAP-data van het RIVM kunnen we de sport- en beweegcijfers op buurtniveau in kaart brengen. Het SMAP-model bevat schattingsdata gebaseerd op de gegevens uit de 'Gezondheidsmonitor volwassenen en ouderen' van de GGD'en en het CBS. Deze cijfers kunnen voor buurten met een klein aantal inwoners afwijken van de werkelijke cijfers. De meest recente SMAP-data zijn beschikbaar voor het jaar 2020.

In Enschede voldoet 53 procent van de inwoners van 18 jaar en ouder aan de beweegrichtlijnen (GGD'en, CBS & RIVM, 2020). Dit is boven het landelijke gemiddelde van circa 50 procent, maar ligt nog ver af van de landelijke ambitie van 75 procent. Het Rijk wil dit doel in 2040 behalen. Dit streven is vastgelegd in het Nationaal Preventieakkoord (Ministerie van VWS, 2018).

Onder jongeren voldoet 15 procent aan de beweegrichtlijn van dagelijks minstens een uur sporten of bewegen. Landelijk ligt het gemiddelde op ruim 16 procent, en daarmee net iets hoger dan in Enschede (GGD'en & RIVM, 2021). Over kinderen zijn hierover geen lokale data beschikbaar. Ook zijn er geen data op wijk- of buurtniveau over beweegdeelname onder kinderen en jongeren.

Op figuur 2.5 is te zien dat in het overgrote deel van de buurten 52 procent of meer van de volwassen inwoners aan de beweegrichtlijnen voldoet. In enkele clusters van buurten aan de randen van stedelijk Enschede voldoet men relatief minder vaak aan de beweegrichtlijnen.

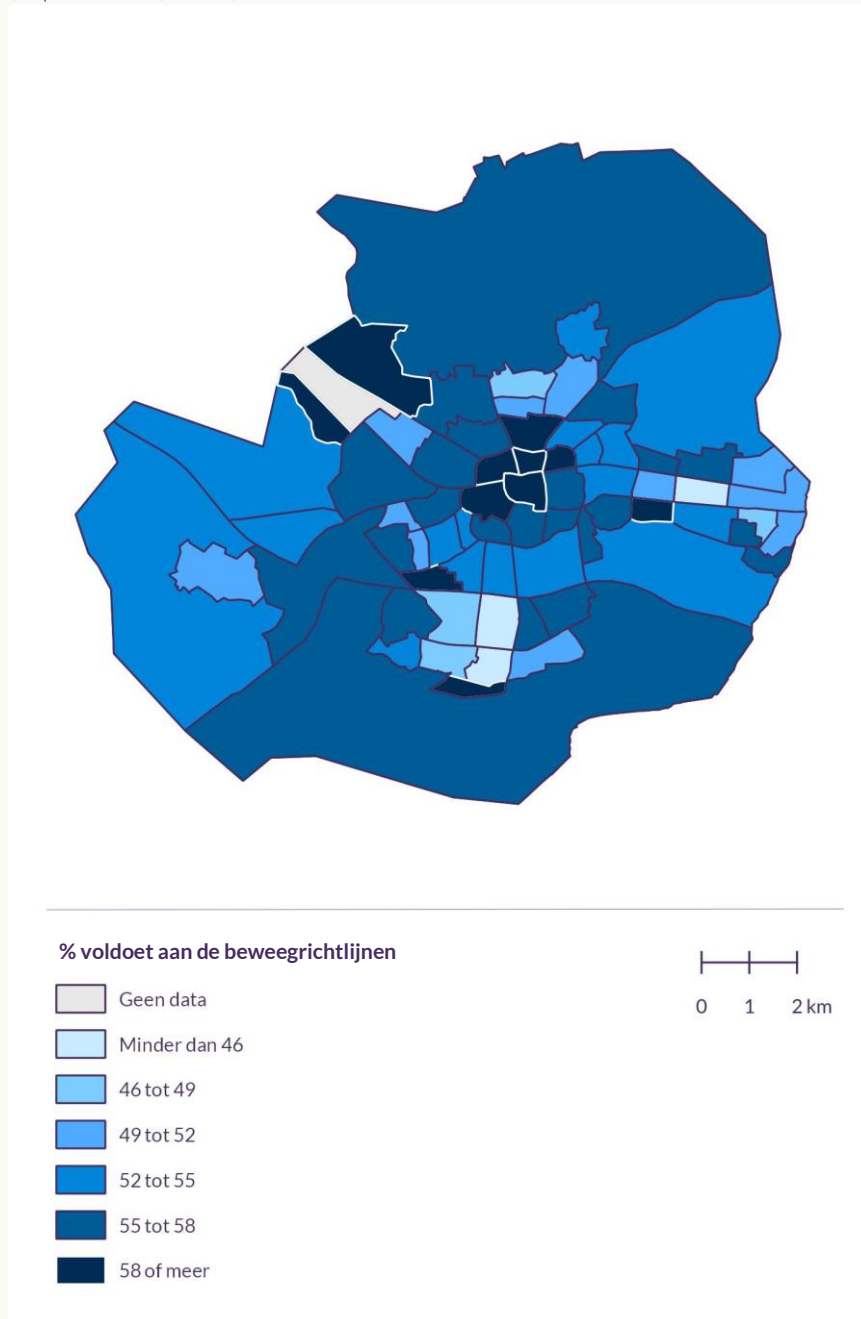
Dit zijn overwegend buurten waar huishoudens met een lagere sociaaleconomische status (SES) wonen. Personen met een lage SES bewegen en sporten relatief minder dan andere groepen (O'Donoghue et al., 2018; Van den Dool, 2022). Meer hierover is te lezen in het rapport 'Kenniss- en innovatiescans voor de zes wicked problems' (Steenbergen & Singh, 2023). De exacte scores per buurt, ook voor de wekelijkse sportdeelname, zijn te vinden in bijlage.

In de buurten waar juist relatief veel mensen aan de beweegrichtlijnen voldoen (onder meer in de binnenstad en op en rondom de campus van de universiteit), wonen veel jongvolwassenen, met name (mannelijke) studenten (Kennispunt Twente, z.d.). Jongvolwassenen en mannen voldoen relatief vaker aan de beweegrichtlijnen dan andere groepen volwassenen (GGD'en, CBS & RIVM, 2023).

Figuur 2.5

Aandeel volwassenen dat aan de beweegrichtlijnen voldoet per buurt in Enschede

(in procenten, 2020)

Bron: CBS, Wijk- en buurtkaart, 2022c; GGD'en, CBS & RIVM, Gezondheidsmonitor Volwassenen en Ouderen, 2020. Kaartvervaardiging: Mulier Instituut.

Naast voldoen aan de beweegrichtlijnen behoort ook wekelijkse sportdeelname tot de kernindicatoren van het RIVM. Figuur 2.6 laat het aandeel inwoners van 18 jaar en ouder zien dat wekelijks sport. Het beeld is hier anders dan op figuur 2.5. Minder buurten behalen hier een hoge score. In een aantal buurten is het aandeel inwoners dat wekelijks sport lager dan 46 procent. Vooral buurten in het stedelijke deel van Enschede scoren laag, waarbij een overlap bestaat met buurten waar ook de beweegdeelname laag is.

Gemiddeld doet circa 47 procent van de inwoners van Enschede wekelijks aan sport, tegenover ruim 50 procent op landelijk niveau (GGD'en, CBS & RIVM, 2020).

Buurten met een hoge score zijn voornamelijk buurten in en rond de binnenstad en langs de randen van de stad. Enerzijds is dit te verklaren door de bevolkingssamenstelling binnen deze buurten. Enschede is een studentenstad. Van studenten is bekend dat zij relatief veel aan sport doen vergeleken met andere leeftijdsgroepen. Ook wandelen en fietsen zij meer (naar school, hun werk), waardoor zij relatief vaker aan de beweegrichtlijnen voldoen. Buurten met veel studenten zijn dus vaak ook buurten waar de sportdeelname hoger is.

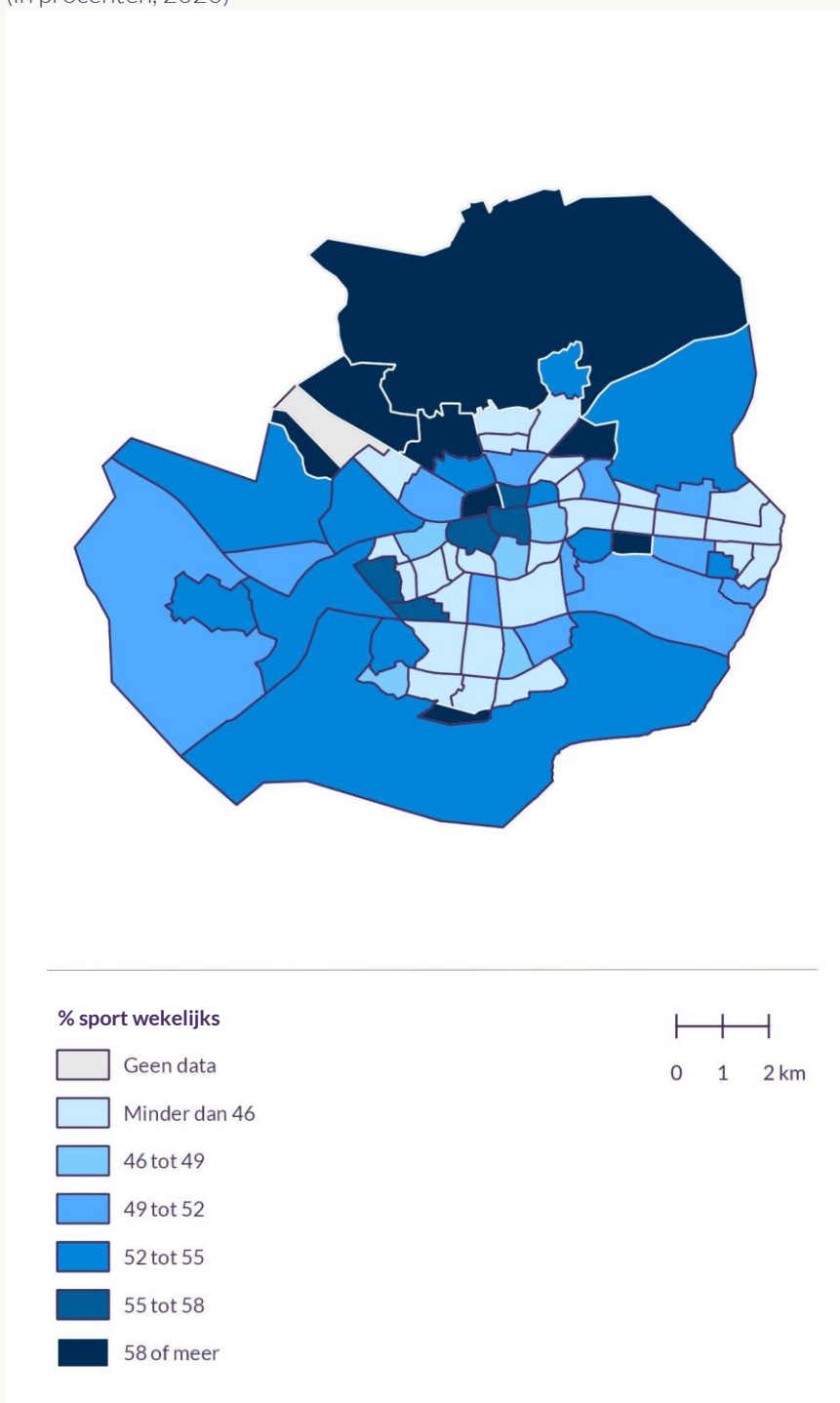
Daarnaast gaat het om een aantal buurten (o.a. Het Brunink en Het Leuriks) waar de inwoners een hoge SES hebben, wat samenhangt met een hogere sportdeelname (O'Donoghue et al., 2018).

Onder jongeren sport 73,6 procent wekelijks (in georganiseerd verband). Landelijk is dat 74,1 procent (GGD'en & RIVM, 2021). Hiermee ligt het gemiddelde van Enschede dicht bij het landelijke gemiddelde. Over kinderen zijn hierover geen lokale data beschikbaar. Ook zijn er geen data op wijk- of buurtniveau over sportdeelname onder kinderen en jongeren.

Figuur 2.6

Aandeel volwassenen dat wekelijks sport per buurt in Enschede

(in procenten, 2020)

Bron: CBS, Wijk- en buurtkaart, 2022c; GGD'en, CBS & RIVM, Gezondheidsmonitor Volwassenen en Ouderen, 2020. Kaartvervaardiging: Mulier Instituut.

De beweegvriendelijke omgeving

In dit hoofdstuk analyseren we de verschillende elementen van een beweegvriendelijke omgeving in Enschede. Dit doen we aan de hand van de Kernindicator Beweegvriendelijke Omgeving (KBO). Deze vullen we aan met data van de gemeente Enschede. Zo kunnen we buurten identificeren die al beweegvriendelijk zijn ingericht of waar nog verbeterpunten liggen. De scores op buurtniveau vergelijken we met de scores op gemeenteniveau en scores van gemeenten van vergelijkbare grootte of stedelijkheid.

3.1 Kernindicator Beweegvriendelijke Omgeving

De Kernindicator Beweegvriendelijke Omgeving (KBO) brengt de beweegvriendelijkheid van de fysieke openbare ruimte in kaart door deze te scoren op een schaal van 0 tot en met 100 punten. We berekenen de kernindicator voor heel Nederland, dus deze is gebaseerd op landelijk beschikbare data en een gestandaardiseerde rekenmethode.

Bij het berekenen van de KBO kijken we naar waar mensen wonen en rekenen we 'over gemeentegrenzen heen'. Sportaccommodaties, parken of speelplekken die net buiten de formele gemeentegrenzen liggen, kunnen bijvoorbeeld wel van belang zijn voor inwoners die in de buurt van deze voorzieningen wonen.

Kernindicator Beweegvriendelijke Omgeving - rekenmethode

We berekenen de KBO op het niveau van de CBS-vierkanten van 100 bij 100 meter. Deze vierkanten verdelen Nederland in vlakken van 100 bij 100 meter. Het CBS ontsluit demografische gegevens via deze vlakken (CBS, 2022a). Vervolgens berekenen we via een wegennetwerk dat beperkt is tot wegen die toegankelijk zijn voor fietsers en voetgangers de bereikbaarheid van beweegvriendelijke voorzieningen als groen en speelplekken. De cijfers die daaruit volgen voegen we samen naar buurt-, wijk- en gemeenteniveau, om zo inzicht in de beweegvriendelijkheid te krijgen. We berekenen de KBO iedere twee jaar opnieuw.

De KBO is opgebouwd uit vier deelindicatoren, die alle een score hebben die uiteen kan lopen van 0 tot en met 100 punten:

1. **recreatief groen en blauw (nabijheid en oppervlakte parken, water geschikt voor recreatief gebruik);**
2. **sport- en speelplekken in de openbare ruimte (nabijheid sport- en speelplekken in de openbare ruimte);**
3. **nabijheid van sportaccommodaties (diversiteit en nabijheid voetbalvelden, hockeyvelden, tennisbanen, sporthallen, fitnessvoorzieningen en zwembaden);**
4. **nabijheid van voorzieningen (de gemiddelde afstand naar o.a. school, de supermarkt en het dichtstbijzijnde station).**

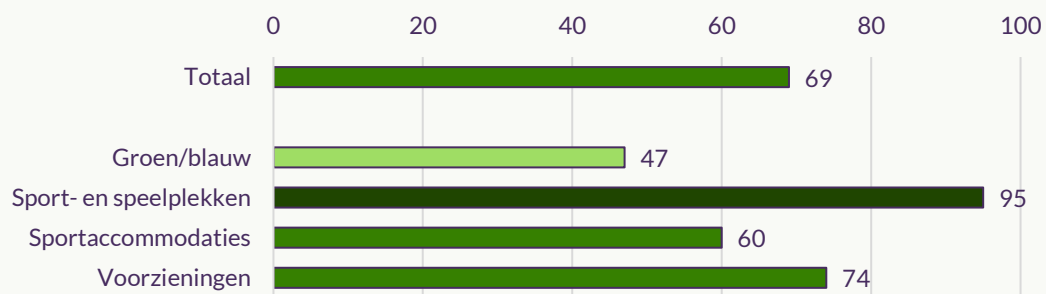
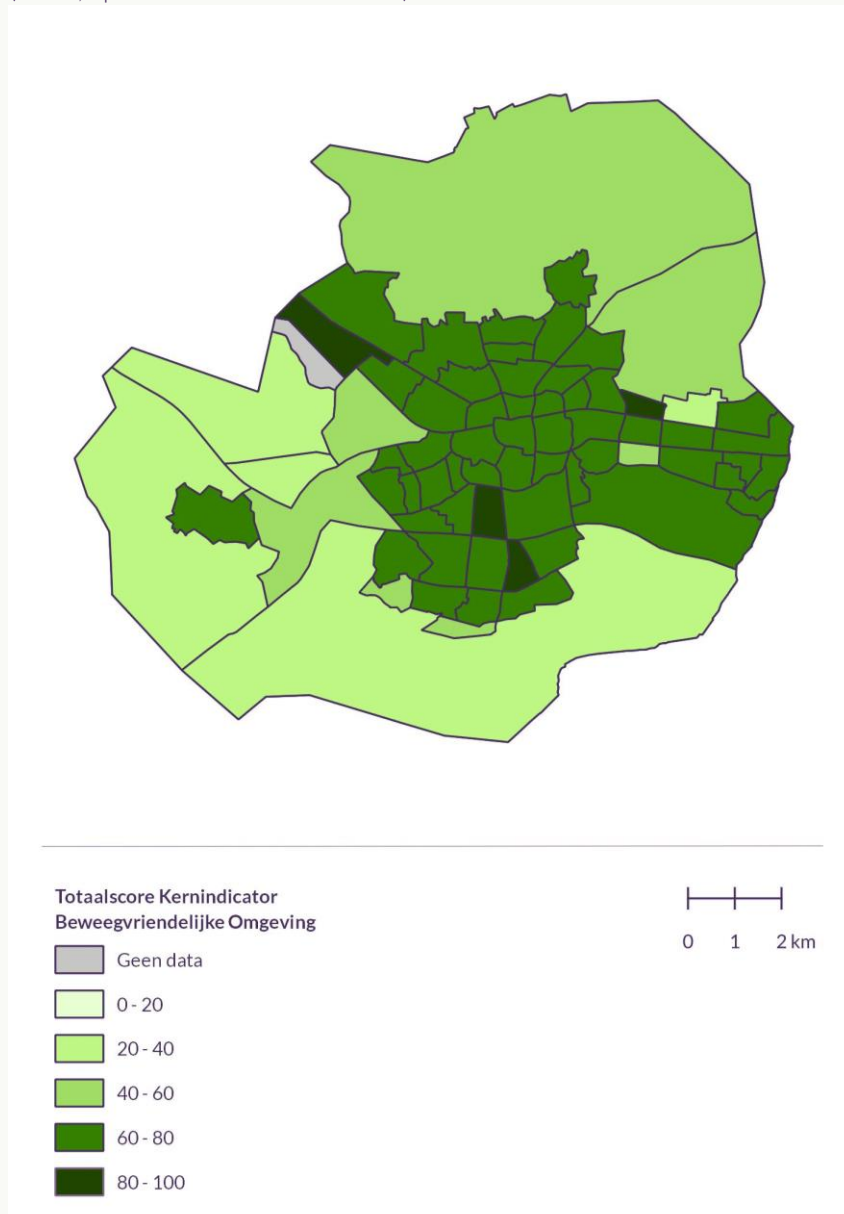
De KBO kijkt dus naar de aanwezigheid, nabijheid en bereikbaarheid van voorzieningen en faciliteiten. Kwalitatieve aspecten, zoals het onderhoud van de speelplekken, de aansluiting op de doelgroep en de toegankelijkheid worden in deze indicator niet meegenomen.

Voor Enschede hebben we de KBO-buurt- en -gemeentecijfers uit oktober 2022 gebruikt. De gemeente Enschede scoort gemiddeld 69 op de KBO, tegenover een score van gemiddeld 64 op landelijk niveau (figuur 3.1). Gemeenten met een vergelijkbare mate van stedelijkheid en een vergelijkbaar aantal inwoners scoren gemiddeld respectievelijk 68 en 67. Enschede scoort dus hoger dan gemiddeld. Op buurniveau en per deelindicator lopen de scores uiteen.

Figuur 3.1

Totaalscore Enschede op Kernindicator Beweegvriendelijke Omgeving en onderverdeling naar deelindicatoren

(2022, op een schaal van 0 t/m 100)

Bron: CBS, Wijk- en buurtkaart, 2022c; Mulier Instituut, Kernindicator beweegvriendelijke omgeving, 2022. Kaartvervaardiging: Mulier Instituut.

3.2 Recreatief groen en blauw

De deelindicator recreatief groen en blauw brengt de nabijheid en het oppervlakte van recreatief groen en blauw (water) in kaart. Deze deelindicator geeft inzicht in hoeveel groen en blauw bewoners in hun directe woonomgeving hebben, gedefinieerd als binnen 300 meter.

Voor de KBO hebben we ervoor gekozen om recreatief blauw samen met groen in één deelindicator te berekenen, omdat het plausibel is dat groen en blauw een vergelijkbare functie binnen de beweegvriendelijke omgeving vervullen.

Binnen een afstand van 300 meter om een CBS-vierkant berekenen we het oppervlak groen en blauw. Hierbij nemen we alleen groen en blauw mee dat bereikbaar is via een weg die te voet of met de fiets toegankelijk is (figuur 3.2). Een vierkant krijgt op basis daarvan een aantal punten:

- 0-2 hectare recreatief groen en/of blauw = 0 punten;
- 2-4 hectare recreatief groen en/of blauw = 1 punt;
- 4-7 hectare recreatief groen en/of blauw = 2 punten;
- 7-10,5 hectare recreatief groen en/of blauw = 3 punten;
- >10,5 hectare recreatief groen en/of blauw = 4 punten.

Op buurt-, wijk- en gemeenteniveau wordt het percentage van de te behalen punten, gewogen naar inwoneraantal, de score van de deelindicator (figuur 3.3). Dit betekent dat de scores van buurten met veel inwoners zwaarder meetellen in de totaalscore dan buurten met minder inwoners, zoals de buurten in het buitengebied.

Veel recreatief groen en blauw ligt in de buitengebieden van de gemeente, terwijl in de stedelijke buurten relatief weinig groen en blauw te vinden is (figuur 3.2). De inwoners van de buurt Lasonder-Zeggelt hebben bijvoorbeeld helemaal geen groen of blauw binnen 300 meter. De deelindicator scores op buurtniveau lopen daardoor uiteen van 0 in de binnenstad tot 100 in het buitengebied.

Gemiddeld scoort de gemeente Enschede 47 op de deelindicator recreatief groen en blauw. Dit is lager dan het landelijke gemiddelde (62) en de scores van twee vergelijkbare gemeenten (59 en 63). Ook scoort Enschede hiermee lager dan sterk stedelijke gemeenten en gemeenten met een vergelijkbaar inwoneraantal gemiddeld scoren.

Een verklaring hiervoor is dat het vele groen en blauw in het buitengebied van Enschede voor de meeste inwoners niet binnen 300 meter te bereiken is. Deze inwoners van de gemeente wonen vooral in de stedelijke buurten, met maar weinig groen en blauw.

Figuur 3.2
Recreatief groen en blauw in Enschede
(2022)

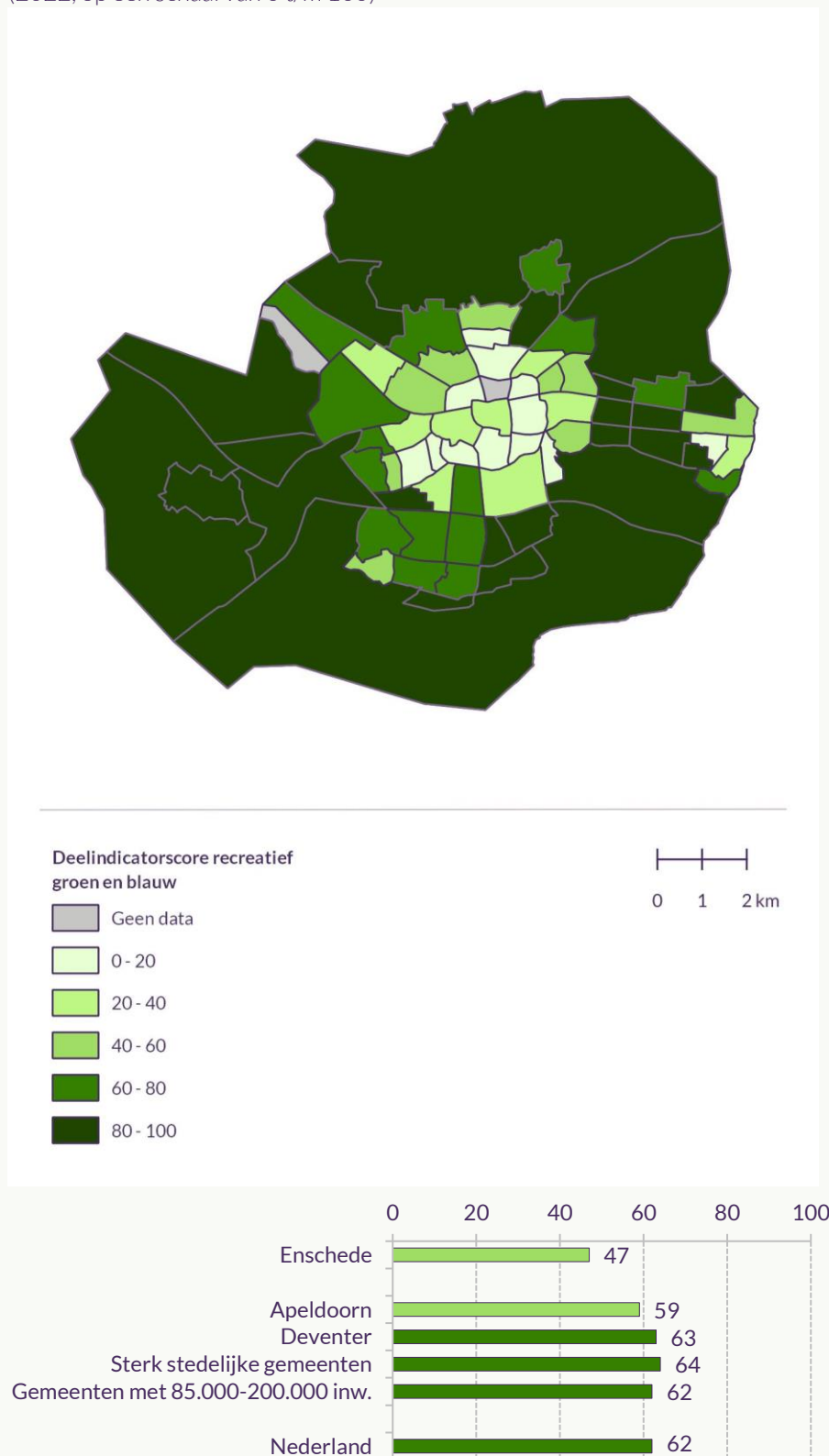

Bron: CBS, Wijk- en buurtkaart, 2022c; Kadaster, Top50NL, 2022. Kaartvervaardiging: Mulier Instituut.

Figuur 3.3

Deelindicatorscore Enschede voor deelindicator recreatief groen en blauw en vergelijking met andere gemeenten

(2022, op een schaal van 0 t/m 100)

Bron: CBS, Wijk- en buurtkaart, 2022c; Mulier Instituut, Kernindicator beweegvriendelijke omgeving, 2022. Kaartvervaardiging: Mulier Instituut.

3.3 Sport- en speelplekken in de openbare ruimte

De gemeente Enschede telt een groot aantal sport- en speelplekken in de openbare ruimte die geschikt zijn voor ongeorganiseerd sporten, spelen en bewegen (figuur 3.4). Hierbij gaat het om gemeentelijke speelplekken met speeltoestellen, maar ook om onder meer tafeltennistafels, voetbalveldjes en basketbalvelden.

De meeste sport- en speelplekken zijn gelegen in de meest zuidelijke en oostelijke buurten van de stad Enschede. In het buitengebied en in het noorden van de stad zijn er geen of nauwelijks sport- en speelplekken te vinden in de openbare ruimte.

Figuur 3.4 toont de tien buurten met de meeste sport- en speelplekken die geschikt zijn voor ongeorganiseerd sporten en bewegen en de tien buurten met de minste van deze plekken. Figuur 3.5 toont alle sport- en speelplekken in de openbare ruimte in het beheer van de gemeente of Stichting Enschedese Speeltuinen.

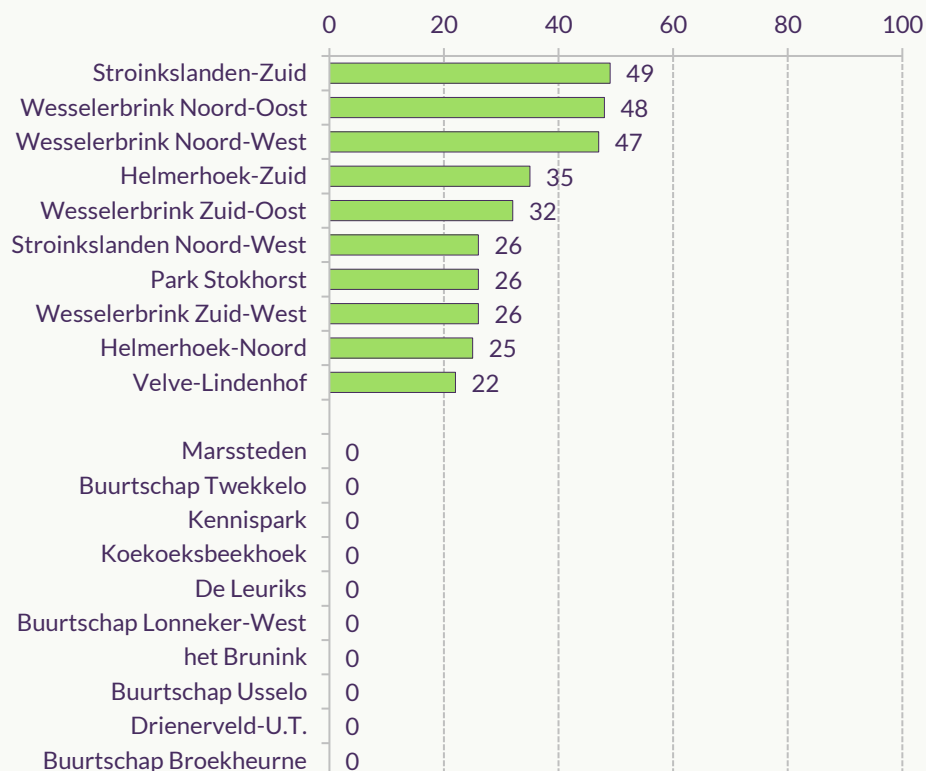
De buurten met de minste plekken hebben geen enkele sport- of speelplek binnen de buurtgrenzen. Dit geldt voor nog vier andere Enschedese buurten dan de tien in de figuur. Dit zijn voornamelijk buurten in het buitengebied met weinig inwoners en een lage bevolkingsdichtheid. Ook gaat het om bedrijventerreinen en nieuwbouwbuurten.

De buurten met veel sport- en speelplekken zijn vooral dichter bevolkte buurten met veel inwoners. Acht van de tien buurten liggen in het zuiden van Enschede, de overige twee ten oosten van het centrum.

Figuur 3.4

Buurtten in Enschede met de meeste en minste sport- en speelplekken

(in aantallen, 2022)

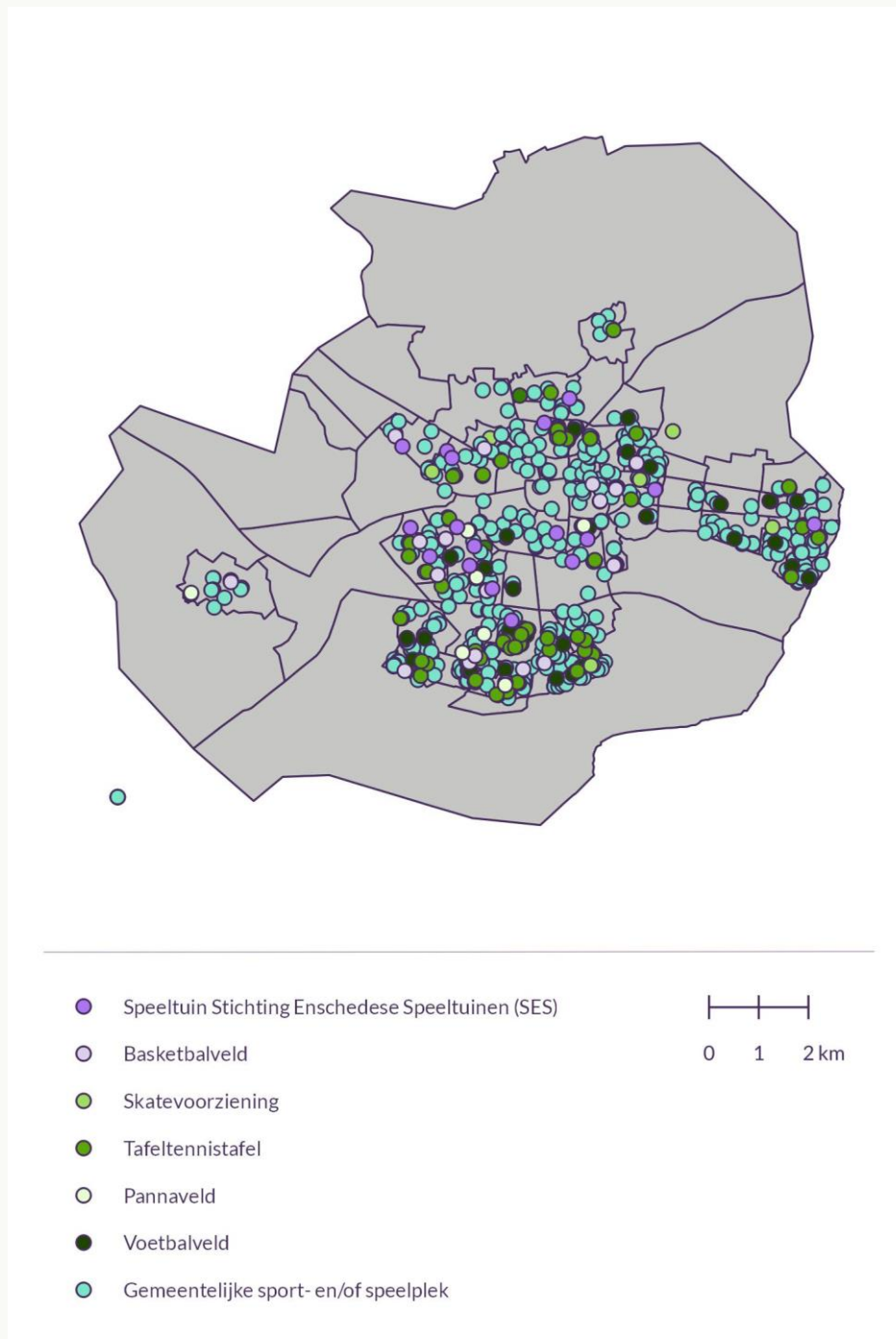
Bron: Gemeente Enschede, dataset sport- en speelplekken, 2023. Bewerking: Mulier Instituut.

NB: de buurten met een score van 0 zijn nieuwe buurten, bedrijventerreinen en buurten in het buitengebied met weinig inwoners.

Figuur 3.5

Overzicht van alle sport- en speelplekken in Enschede die geschikt zijn voor ongeorganiseerd sporten en bewegen

(2023)

Bron: CBS, Wijk- en buurtkaart, 2022c; Gemeente Enschede, dataset sport- en speelplekken, 2023. Kaartvervaardiging: Mulier Instituut.
NB: het gaat hier om data over sport- en speelplekken en -objecten van de gemeente en Stichting Enschedese Speeltuinen. Speelplekken die onderdeel zijn van een school, instelling of andere beheerder zijn hierin dus niet meegenomen.

Databronnen sport- en speelplekken

Figuur 3.4 en figuur 3.5 geven de sport- en speelplekken en sport- en speelobjecten weer die de gemeente Enschede beheert. De kaart biedt geen uitputtend overzicht van alle sport- en speelplekken en sport- en speelobjecten in Enschede, maar omvat wel het overgrote deel van wat in de gemeente aanwezig is. De data van de BGT in figuur 3.6 wijken mogelijk iets af van de data van de gemeente.

De deelindicator sport- en speelplekken

De deelindicator sport- en speelplekken in de openbare ruimte brengt de nabijheid van (ongeorganiseerde) sport- en speelplekken in kaart. Hiervoor gaan we na welke CBS-vierkanten een sport- of speelplek binnen maximaal 400 meter hebben. Voor deze berekening maken we opnieuw gebruik van wegen die te voet of met de fiets toegankelijk zijn.

Op buurt- en gemeenteniveau wegen we het percentage vierkanten dat aan deze eis voldoet naar inwonersaantal. Dit resulteert in een score van 0-100 punten. De score zegt hiermee iets over de aanwezigheid, nabijheid en bereikbaarheid van sport- en speelplekken, maar geeft geen informatie over de kwaliteit en veiligheid van deze plekken.

Voor het berekenen van deze deelindicator hebben we zowel gebruik gemaakt van data over ongeorganiseerde sport- en speelplekken uit de Basisregistratie Grootschalige Topografie (BGT, figuur 3.6) als van data van de gemeente Enschede (figuur 3.7). De data uit de BGT hebben we gebruikt om de totaalscore voor de KBO te berekenen (figuur 3.1).

De gemiddelde score voor de deelindicator sport- en speelplekken is 95 punten (figuur 3.6). Dit is een stuk hoger dan het landelijke gemiddelde. De gemeente Deventer scoort met een score van 98 net iets hoger. Apeldoorn heeft geen score: in de BGT zijn geen sport- en speelplekken van deze gemeente geregistreerd. Enschede scoort hoger dan gemeenten van vergelijkbare grootte en met een vergelijkbare mate van stedelijkheid gemiddeld scoren. In deze vergelijking gaat het om data over sport- en speelplekken uit dezelfde dataset: de BGT.

Buurtten in Enschede behalen veelal hoge scores (≥ 80) op de deelindicator sport- en speelplekken in de openbare ruimte (zie ook de bijlage van dit rapport). In het buitengebied zijn de scores relatief laag en in enkele gevallen lager dan 20. Zes buurten hebben geen score gekregen. Dit zijn buurten zonder inwoners of buurten waarin mensen wonen die geen ongeorganiseerde speelplekken binnen 400 meter wandelen of fietsen kunnen bereiken. Bijvoorbeeld bedrijventerreinen en buurten in het buitengebied met weinig inwoners en een lage bevolkingsdichtheid.

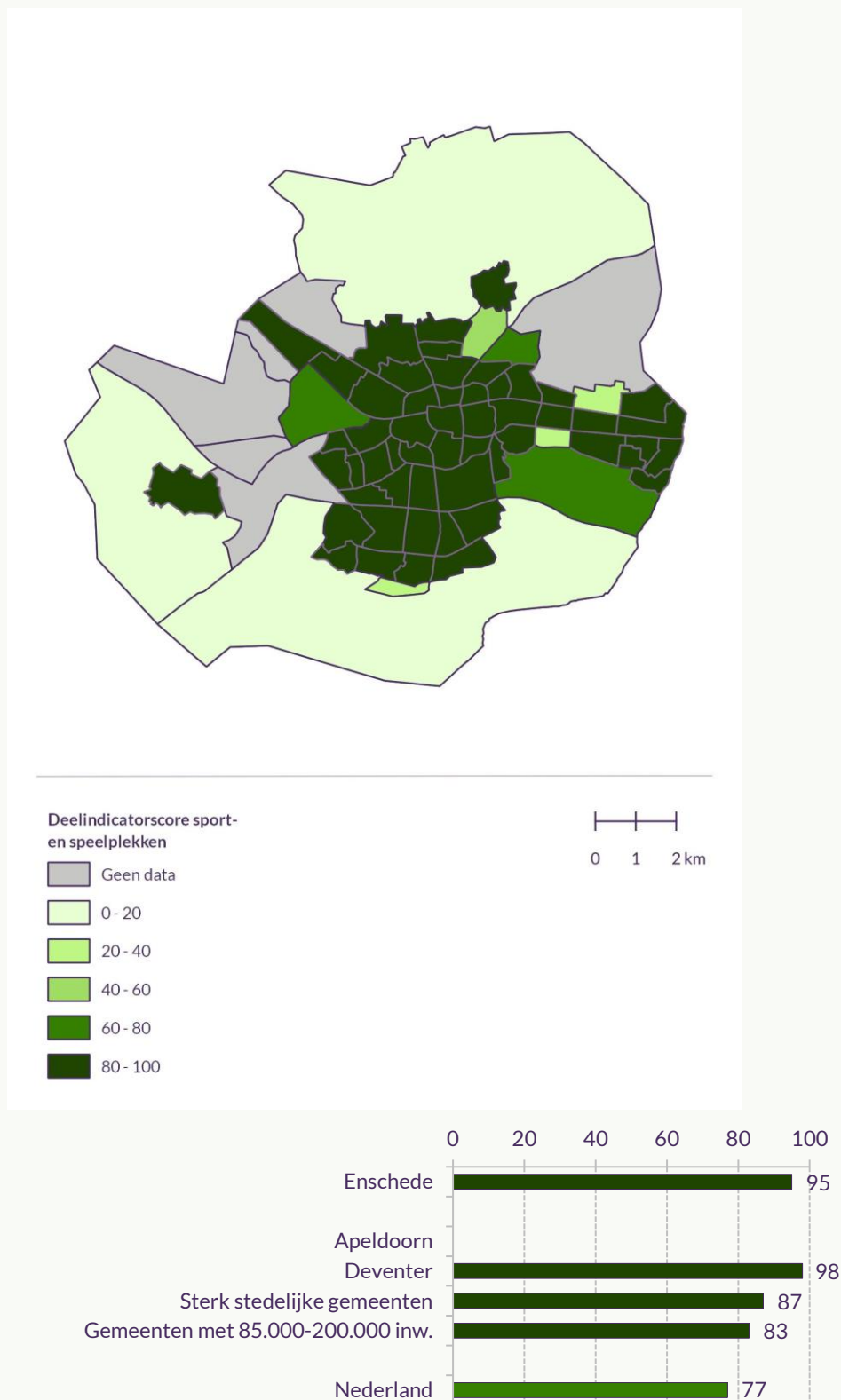
Figuur 3.7 toont de resultaten van een analyse met gemeentedata voor een richtafstand van 400 meter. De gemiddelde score van de gemeente verandert niet. Op buurtniveau zijn er wel (kleine) verschillen. In veel gevallen zijn de scores met de data van de gemeente hoger dan met de data uit de BGT. Dit zal ermee te maken hebben dat de gemeente over een actueler en completer overzicht beschikt dan wat geregistreerd is in de BGT.

Omdat het hier om een dataset van de gemeente gaat, kunnen we hier geen vergelijking maken met de gemeenten Apeldoorn en Deventer of gemeenten met een vergelijkbare grootte of mate van stedelijkheid.

Figuur 3.6

Deelindicator sport- en speelplekken op buurtniveau voor Enschede en scores voor vergelijkbare gemeenten

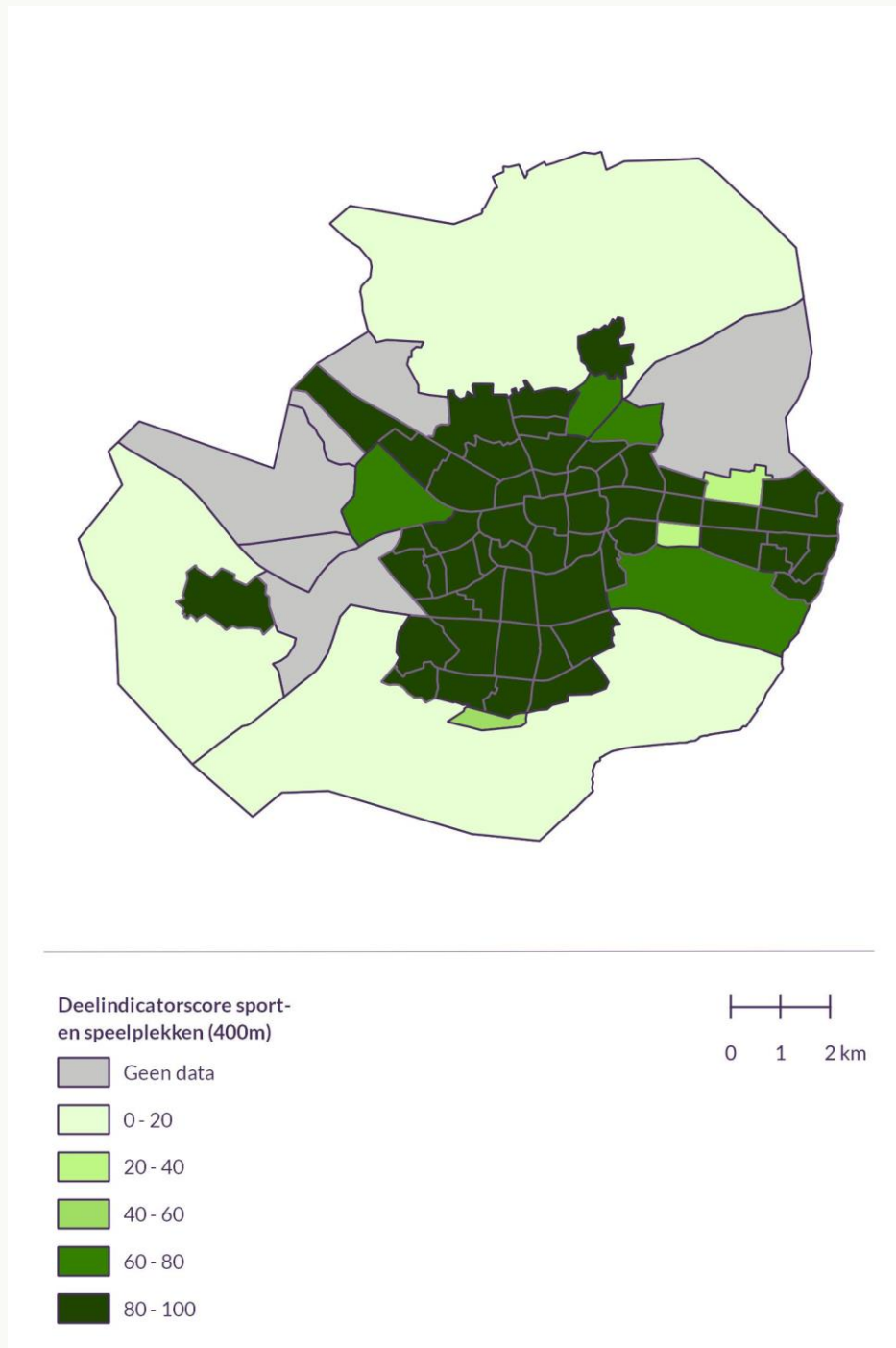
(2022, score op een schaal van 0 t/m 100)

Bron: CBS, Wijk- en buurtkaart, 2022c; Mulier Instituut, Kernindicator beweegvriendelijke omgeving, 2022. Kaartvervaardiging: Mulier Instituut.

Figuur 3.7

Deelindicator sport- en speelplekken op buurtniveau voor Enschede met een richtafstand van 400 meter
(2023, score op een schaal van 0 t/m 100)

Bron: CBS, Wijk- en buurtkaart, 2022c; Gemeente Enschede, dataset sport- en speelplekken, 2023. Kaartvervaardiging: Mulier Instituut.

Voor dit onderzoek hebben we de deelindicator sport- en speelplekken berekend voor verschillende richtafstanden:

- 400 meter, conform de berekening met de BGT-data;
- 800 meter, het dubbele van de gebruikelijke richtafstand;
- 200 meter, de helft van de gebruikelijke richtafstand.

De score op gemeenteniveau wordt hoger bij een richtafstand van 800 meter (97, figuur 3.8). In bijna alle stedelijke buurten van de gemeente kunnen inwoners binnen 800 meter een ongeorganiseerde sport- of speelplek bereiken.

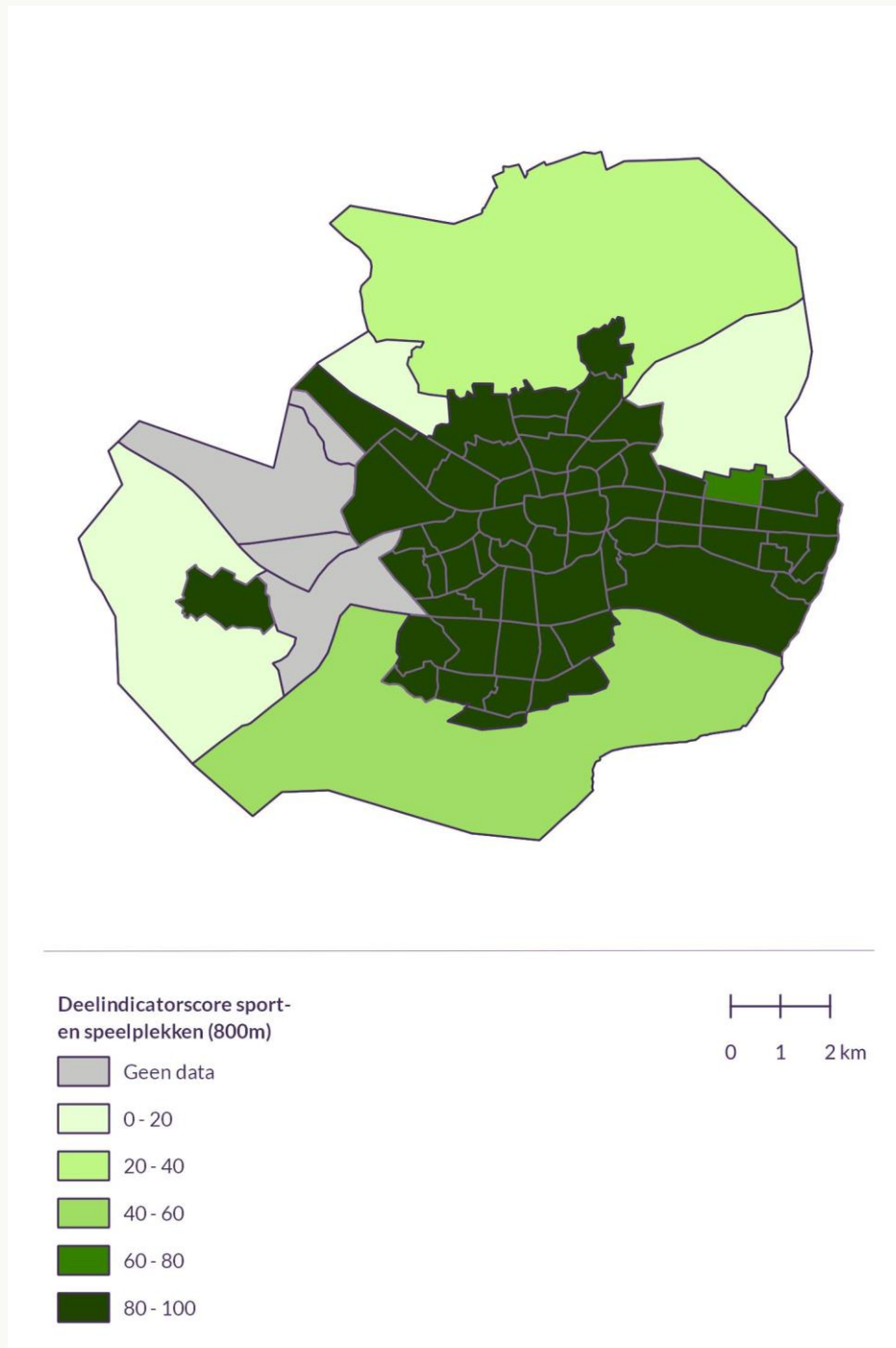
Buurten met een zeer lage score, en zelfs buurten zonder score bij een richtafstand van 400 meter, hebben nu een (hogere) score gekregen. Zo scoren de buurten in het buitengebied nu hoger. Kennelijk moeten de inwoners van deze buurten relatief ver lopen of fietsen naar een ongeorganiseerde sport- of speelplek, maar kunnen zij deze wel bereiken. Hierbij gaat het veelal om ongeorganiseerde sport- en speelplekken aan de rand van stedelijke buurten in Enschede, relatief nabij woningen in het buitengebied.

Het beeld is anders bij een richtafstand van 200 meter. De gemeente scoort dan gemiddeld 87 in plaats van 95 (figuur 3.9). Op buurtniveau wordt in de meeste gevallen ook lager gescoord.

Verder zijn er nu meer buurten die geen score hebben: de inwoners van die buurten kunnen niet binnen 200 meter wandelend of fietsend een ongeorganiseerde sport- of speelplek bereiken. Hierbij gaat het vooral om buurten in het westen en oosten van de gemeente (allemaal buitengebied of onbewoond gebied). In de meeste stedelijke buurten kan nog wel minstens 80 procent van de inwoners binnen 200 meter een ongeorganiseerde sport- of speelplek bereiken.

Figuur 3.7

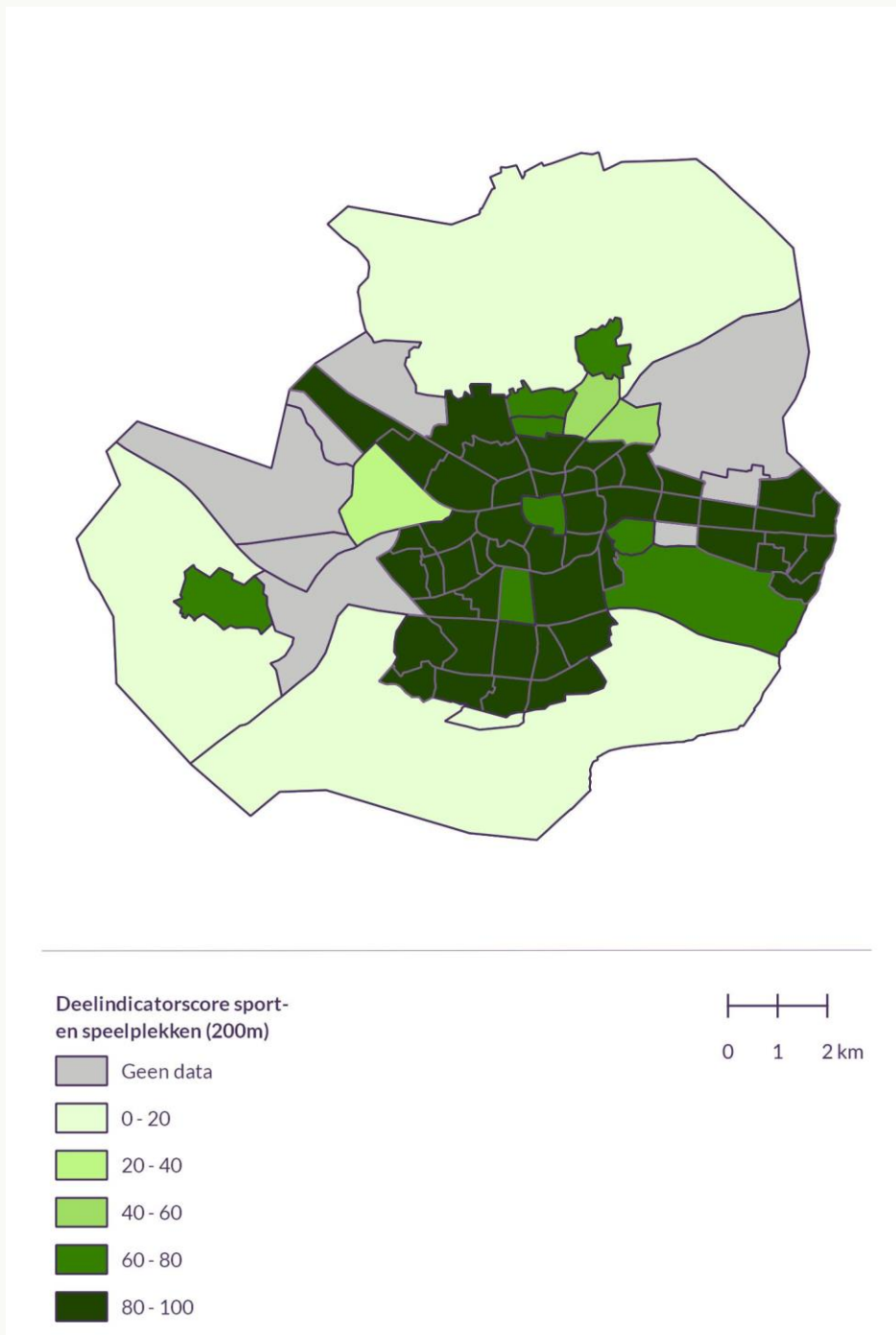
Deelindicator sport- en speelplekken op buurtniveau voor Enschede met een richtafstand van 800 meter
(2023, score op een schaal van 0 t/m 100)

Bron: CBS, Wijk- en buurtkaart, 2022c; Gemeente Enschede, dataset sport- en speelplekken, 2023. Kaartvervaardiging: Mulier Instituut.

Figuur 3.8

Deelindicator sport- en speelplekken op buurtniveau voor Enschede met een richtafstand van 200 meter
(2023, score op een schaal van 0 t/m 100)

Bron: CBS, Wijk- en buurtkaart, 2022c; Gemeente Enschede, dataset sport- en speelplekken, 2023. Kaartvervaardiging: Mulier Instituut.

Cruyff Courts en Krajicek Playgrounds

Krajicek Playgrounds zijn multifunctionele sportplekken waar kinderen en jongeren meerdere dagen per week onder begeleiding kunnen sporten en spelen. Nederland kent inmiddels 129 Playgrounds verspreid over circa veertig gemeenten (Krajicek Foundation, z.d.).

Cruyff Courts (ongeveer 300 in totaal) zijn ook plekken waar kinderen en jongeren zich kunnen vermaken met verschillende vormen van sport en spel. Ook hier worden activiteiten georganiseerd. De Cruyff Foundation biedt naast 'reguliere' Cruyff Courts ook aangepaste Cruyff Courts aan. Deze sport- en speelplekken zijn geschikt voor kinderen en jongeren met een beperking (Cruyff Foundation, z.d.).

Zowel de Krajicek als de Cruyff Foundation streeft sociale samenhang in de buurt, sportparticipatie en talentontwikkeling na.

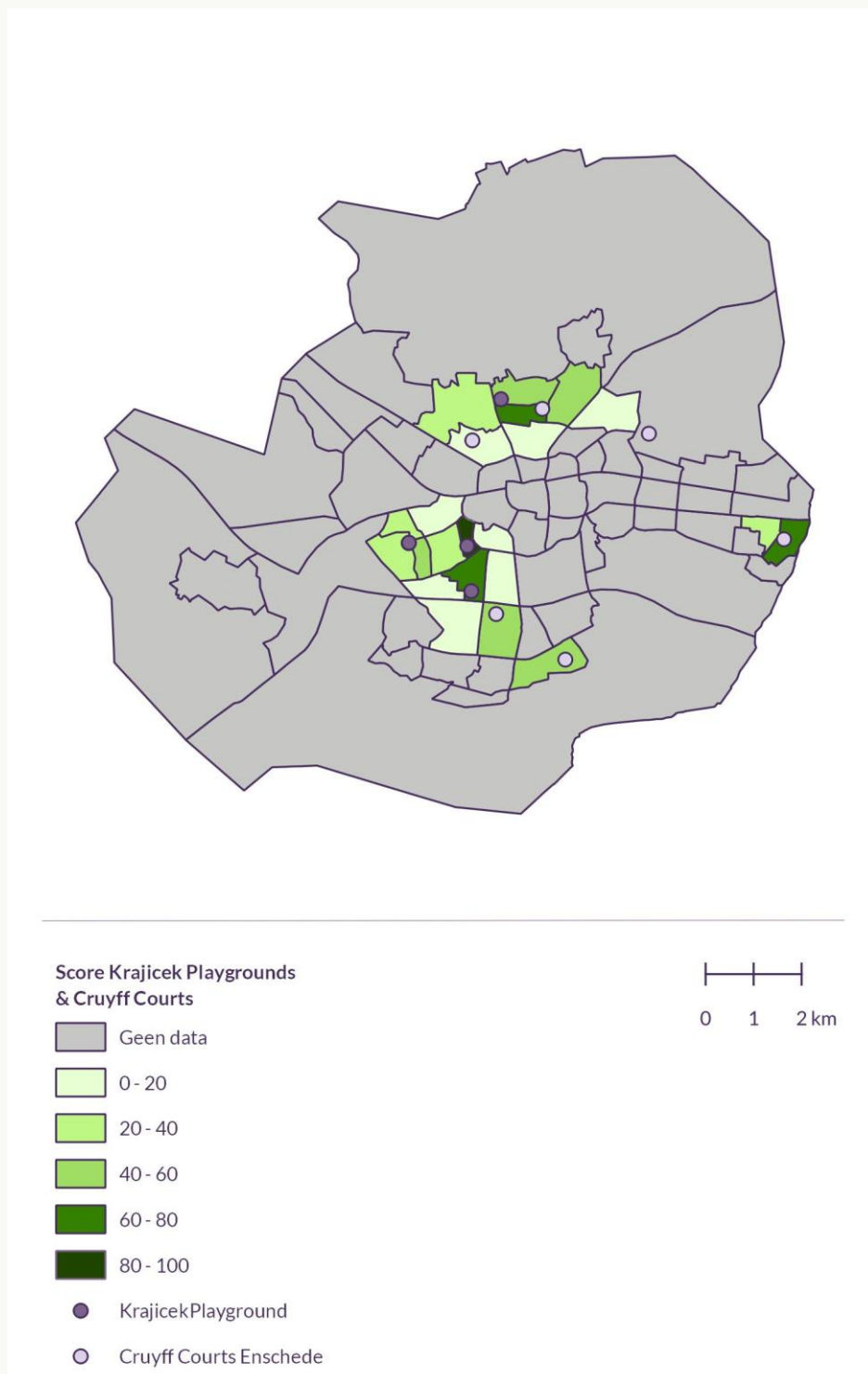
Enschede kent elf Playgrounds en Courts, verspreid over de stad (figuur 3.10). De score voor de nabijheid van Krajicek Playgrounds en Cruyff Courts hebben we op dezelfde manier berekend als de score voor de deelindicator sport- en speelplekken. De richtafstand was hier 400 meter. Figuur 3.10 laat zien hoe de verschillende buurten scoren.

Doordat er maar een handvol Krajicek Playgrounds en Cruyff Courts aanwezig is in Enschede, hebben veel buurten geen score of een lage score gekregen. Alleen in de buurten waar een Krajicek Playground of Cruyff Court aanwezig is, is de score 40 of hoger. Hierbij gaat het vooral om buurten aan de randen van de stad, buiten het centrum.

Op gemeenteniveau behaalt Enschede een score van 13. Kinderen of jongeren die van de sportplekken gebruik willen maken, moeten dus een stuk reizen om een Playground of Court te bereiken. Maar omdat in de meeste buurten ook trapveldjes, basketbalveldjes en andere speelvoorzieningen aanwezig zijn, is dit niet nodig.

Figuur 3.9

Krajicek Playgrounds en Cruyff Courts in Enschede en de bereikbaarheidsscore van deze plekken
(2023)

Bron: CBS, Wijk- en buurtkaart, 2022c; Atlas Leefomgeving, Cruyff Courts, 2018; Gemeente Enschede, Krajicek Playgrounds [dataset], z.d.c. Kaartvervaardiging: Mulier Instituut.

3.4 Nabijheid van sportaccommodaties

De deelindicator sportaccommodaties brengt de nabijheid en diversiteit van de meest gebruikte sportaccommodaties in kaart. Dit zijn voetbalvelden, hockeyvelden, tennisbanen, sporthallen (geen sport- of gymzalen), fitnessvoorzieningen en zwembaden. Het gaat hierbij om zowel gemeentelijke als private sportaccommodaties.

Voor elk type sportaccommodatie hebben we een afstand berekend die als 'verzorgingsgebied' van dit type accommodatie geldt. Hierbij gaan we uit van afstanden over routes die met de fiets of te voet toegankelijk zijn. Het verzorgingsgebied van een fitnessaccommodatie is 1.400 meter en van een zwembad 2.300 meter; deze verzorgingsgebieden verschillen dus per type sportaccommodatie. De afstand berekenen we van alle CBS-vierkanten van 100 x 100 meter binnen de gemeente tot aan alle sportaccommodaties voor voetbal, hockey, tennis, zandsport, fitness en zwemmen.

Als de afstand van een CBS-vierkant tot de dichtstbijzijnde accommodatie groter is dan 150 procent van die afstand, krijgt het CBS-vierkant een score van 0. Als de afstand binnen 150 procent valt, krijgt het vierkant een score van 1, binnen de afstand een score van 2, en binnen 50 procent van de afstand een score van 3 punten. Zo krijgt het CBS-vierkant voor elk van de vijf typen accommodaties een score, die maximaal 15 punten bedraagt.

Het percentage van het aantal behaalde punten is de score voor dat CBS-vierkant. Deze percentages wegen we vervolgens naar het aantal inwoners per CBS-vierkant en aggregeren we naar buurt- en gemeenteniveau (figuur 3.11). De uiteindelijke score geeft informatie over de spreiding en diversiteit van sportaccommodaties, en geeft geen inzicht in de kwaliteit ervan.

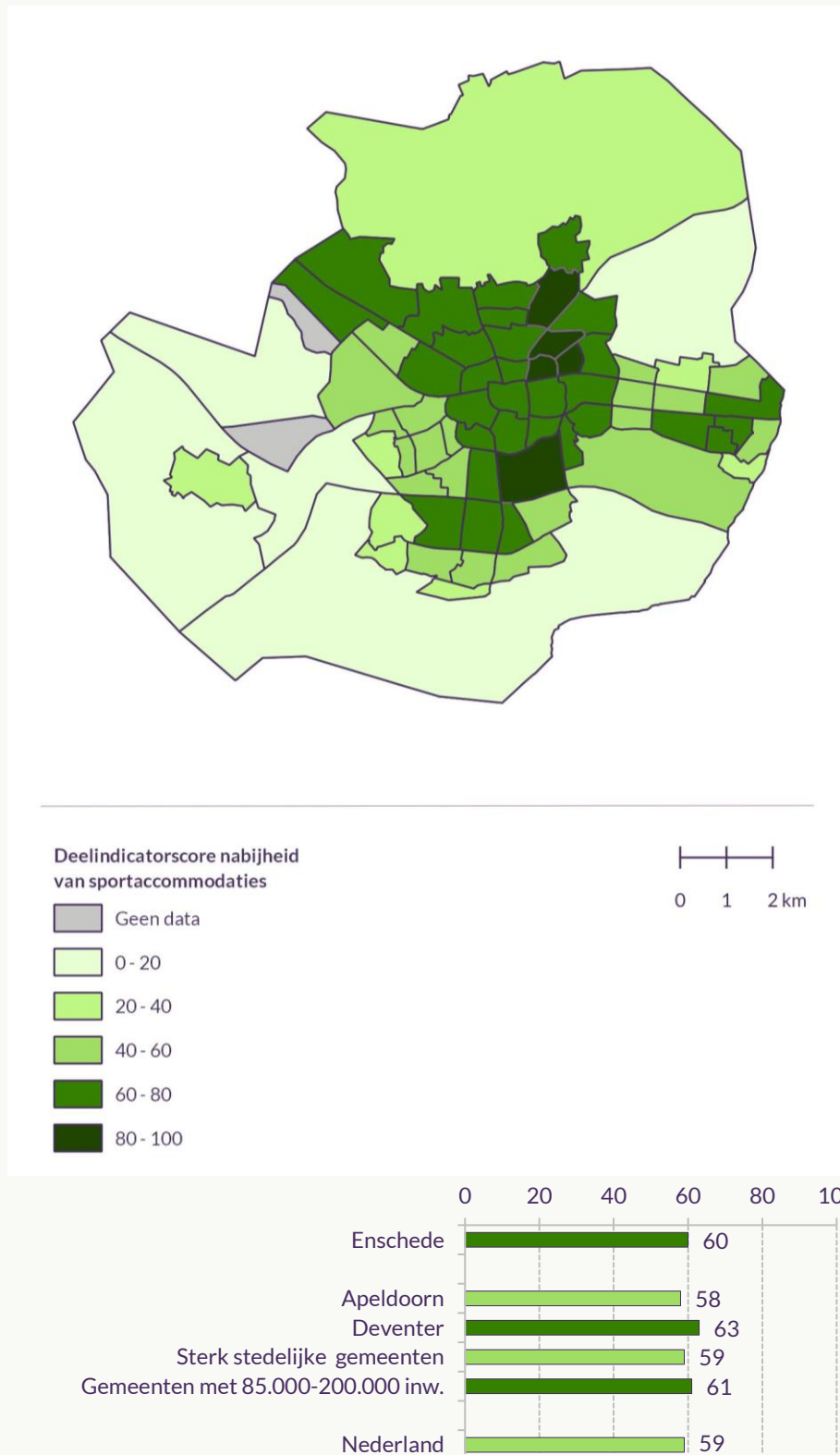
Op gemeenteniveau scoort Enschede 60 punten, wat vergelijkbaar is met het landelijke gemiddelde van 59. Apeldoorn en Deventer hebben een vergelijkbare score. Ook gemeenten van vergelijkbare grootte en mate van stedelijkheid scoren ongeveer even hoog.

Op buurniveau lopen de scores meer uiteen (zie ook de bijlage). In het buitengebied zijn de scores relatief laag en veelal minder dan 20. In de stad scoren buurten overwegend minstens 50 en in veel gevallen meer dan 60. De scores lopen daar uiteen van 40 tot 89.

Figuur 3.10

Deelindicatorscore voor deelindiator sportaccommodaties voor Enschede en vergelijking met andere gemeenten

(2022, op een schaal van 0 t/m 100)

Bron: CBS, Wijk- en buurtkaart, 2022c; Mulier Instituut, Kernindicator beweegvriendelijke omgeving, 2022. Kaartvervaardiging: Mulier Instituut.

3.5 Nabijheid van algemene voorzieningen

Voor de berekening van deze deelindicator hebben we gebruikgemaakt van de nabijheidsstatistieken van het CBS (Centraal Bureau voor de Statistiek, 2019). De nabijheid van voorzieningen berekenen we op vergelijkbare wijze als voor sportaccommodaties. Hierbij nemen we deze voorzieningen voor algemeen dagelijks gebruik mee:

- apotheken;
- basisscholen;
- buitenschoolse opvang;
- huisartsen;
- kinderdagverblijven;
- middelbare scholen;
- overige levensmiddelenwinkels;
- supermarkten;
- treinstations.

Afhankelijk van de nabijheid van de voorziening scoort een buurt of gemeente tussen de 0 en 3 punten. Het percentage behaalde punten van de maximaal te behalen punten is de score op de deelindicator (figuur 3.12).

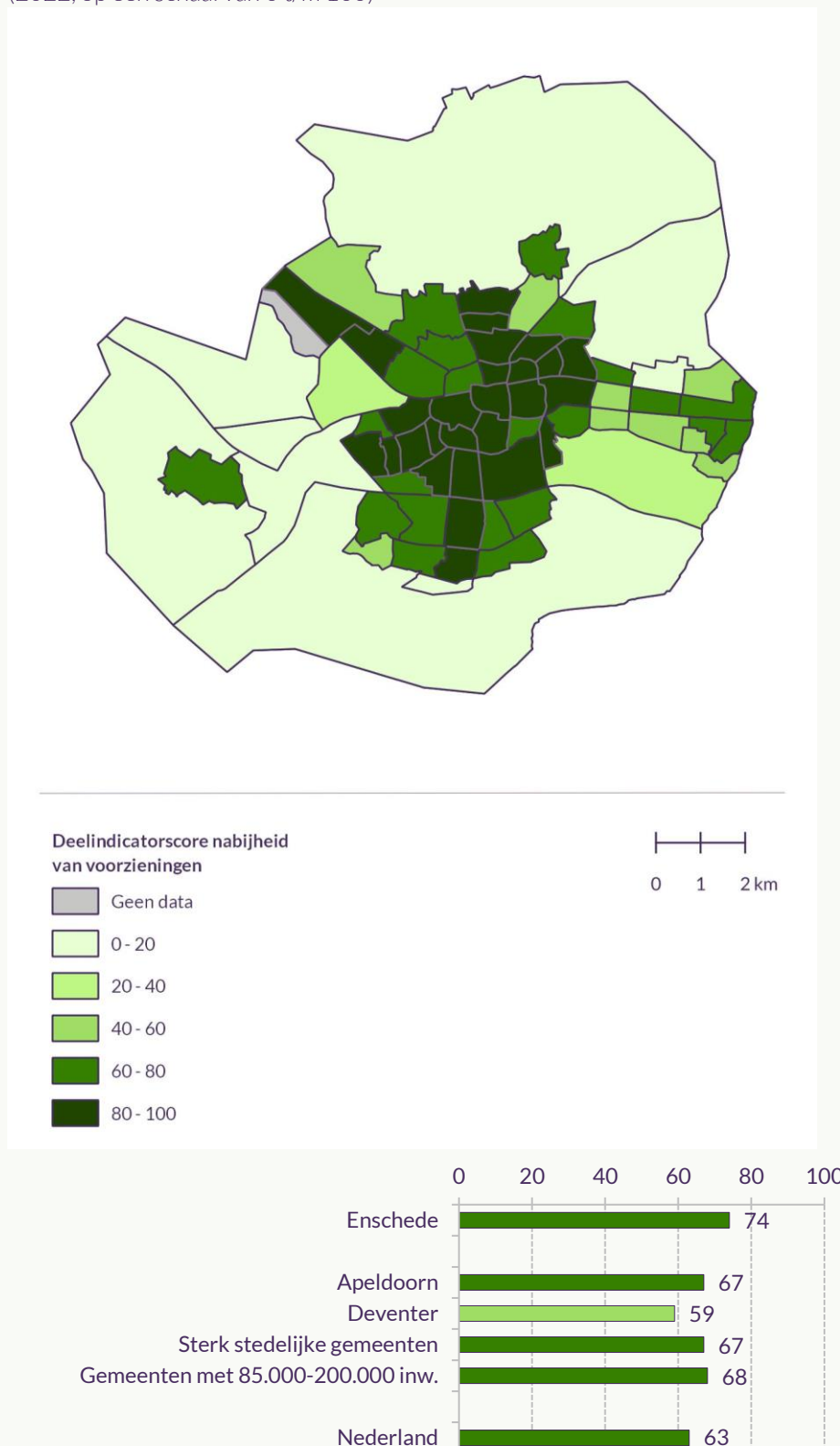
Gemiddeld scoort Enschede 74, een stuk hoger dan het landelijke gemiddelde van 63. Ook de twee gemeenten van vergelijkbare grootte, Apeldoorn en Deventer, scoren lager. Ditzelfde geldt voor gemeenten met een vergelijkbaar aantal inwoners en met een even grote mate van stedelijkheid.

De meeste buurten in het stedelijke deel van de gemeente Enschede scoren hoog: de inwoners hebben hier goede toegang tot de meeste dagelijkse voorzieningen. In het buitengebied van Enschede ligt dit anders: hier scoren buurten relatief laag. Inwoners moeten hier dus verder reizen om dagelijkse voorzieningen te bereiken.

Figuur 3.11

Deelindicatorscore voor deelindicator voorzieningen voor Enschede en vergelijking met andere gemeenten

(2022, op een schaal van 0 t/m 100)

Bron: CBS, Wijk- en buurtkaart, 2022c; Mulier Instituut, Kernindicator beweegvriendelijke omgeving, 2022. Kaartvervaardiging: Mulier Instituut.

Conclusies & aanbevelingen

De onderzoeksvraag van dit onderzoek was: ‘Hoe beweegvriendelijk is de leefomgeving van Enschede op buurt- en gemeenteniveau?’ We beantwoorden deze vraag door per thema de conclusies over de beweegvriendelijkheid op buurt- en gemeenteniveau te bespreken. Op basis van de conclusies doen we een aantal aanbevelingen over maatregelen (op hoofdlijnen) die de gemeente kan nemen om de omgeving beweegvriendelijker te maken. Een concreet overzicht van de aanbevelingen is te vinden in paragraaf 4.8.

4.1 Demografische ontwikkelingen

Enschede telt als studentenstad veel studenten en dus veel eenpersoonshuishoudens. De studentenpopulatie en het aantal eenpersoonshuishoudens groeien naar verwachting.

Studenten sporten en bewegen relatief veel. Het is dus belangrijk dat er voldoende plekken zijn om te sporten. Het is belangrijk hier bij de inrichting van de openbare ruimte en in het planning en het beheer van sportaccommodaties en alledaagse voorzieningen rekening mee te houden.

Het gebruik van traditionele sportaccommodaties neemt naar verwachting af en de behoefte aan plekken in de openbare ruimte om te sporten en te bewegen neemt toe. Dit is een landelijke trend, die versterkt is door de coronapandemie.

Tegelijkertijd vergrijst de Enschedese bevolking. Van ouderen is bekend dat zij veel van hun beweging halen uit wandelen en fietsen (Van den Dool & Heijnen, 2020). Volwassenen doen steeds vaker aan duursporten in de openbare ruimte (Van den Dool, 2022). De openbare ruimte moet hiervoor geschikt zijn en toegankelijk en prettig in het gebruik zijn voor ouderen.

Het is daarom belangrijk om ervoor te zorgen dat de beweegvriendelijke omgeving op buurniveau aansluit bij de demografie van een buurt, zowel nu als in de toekomst.

4.2 Sport- en beweegdeelname

De sport- en beweegdeelname in Enschede is onder volwassenen met 53 procent hoger dan gemiddeld, maar ligt nog ver af van de Rijksambitie van 75 procent in 2040. De buurten in en rond het centrum en de rond de universiteit scoren relatief hoog, zowel op sport- als op beweegdeelname. Hier wonen veel studenten en jongvolwassenen wonen, groepen die relatief vaak sporten en bewegen.

Ook halen buurten in het buitengebied hoge cijfers op sport- en beweegdeelname. Een verklaring hiervoor kan zijn dat het buitengebied een aantal buurten met een hoge sociaaleconomische status (SES) kent. Mensen met een hoge SES sporten en

bewegen vaak meer dan gemiddeld. Bovendien kan het zijn dat de cijfers, gebaseerd op het SMAP-schattingsmodel, door het kleine aantal inwoners van de buurten in het buitengebied wat afwijken van de werkelijkheid.

De sport- en beweegdeelname in Enschede lijkt samen te hangen met de SES van de bewoners. Buurten met een hoge gemiddelde SES scoren relatief hoog, buurten met een lage SES juist lager dan gemiddeld. Voor deze buurten is extra aandacht nodig om de sport- en beweegdeelname te bevorderen. Goede voorlichting en lesprogramma's in het onderwijs, de inzet van buurtsportcoaches en extra zichtbaarheid van bestaande initiatieven (zoals Leergeld Enschede) kunnen hierbij helpen.

4.3 Kernindicator Beweegvriendelijke Omgeving

Enschede scoort 69 punten op de Kernindicator Beweegvriendelijke Omgeving (KBO), wat hoger is dan het landelijke gemiddelde en de scores van vergelijkbare gemeenten. Vooral stedelijke buurten scoren goed. Hier is de bebouwingsdichtheid hoger en wonen bewoners in veel gevallen dicht bij (sport)voorzieningen en speelplekken dan bewoners van buurten in het buitengebied. We bespreken de vier deelindicatoren van de KBO apart.

De 'BVO-atlas'

De 'Atlas Beweegvriendelijke Omgeving', kortweg BVO-atlas, van het Kenniscentrum Sport & Bewegen bundelt inspirerende voorbeelden van beweegvriendelijke plekken en routes. De atlas kan daarmee gebruikt worden om inspiratie op te doen om plekken beweegvriendelijker te maken (Kenniscentrum Sport en Bewegen, 2023).

4.4 Recreatief groen en blauw

Gemiddeld scoort de gemeente Enschede 47 op de deelindicator recreatief groen en blauw. Dit is lager dan het landelijke gemiddelde (62) en de scores van twee vergelijkbare gemeenten (59 en 63). Ook scoort Enschede hiermee lager dan sterk stedelijke gemeenten en gemeenten met een vergelijkbaar inwoneraantal.

Recreatief groen en blauw is vooral te vinden langs de randen van de gemeente, in de buitenwijken en het buitengebied. De deelindicator recreatief groen is opgezet om inzicht te geven in hoeveel groen en blauw inwoners in hun directe woonomgeving hebben. In met name de buurten in en rondom het centrum van de stad valt op dit vlak nog winst te behalen.

In deze buurten in en rondom het centrum is extra recreatief groen wenselijk. Dit biedt ook meteen kansen voor andere opgaven waar de gemeente aan werkt, zoals klimaatadaptatie en het bevorderen van de biodiversiteit in de stad.

4.5 Sport- en speelplekken in de openbare ruimte

Enschede scoort 95 punten op de deelindicator sport- en speelplekken, wat hoger is dan het landelijke gemiddelde (77 punten). De score op deze deelindicator zegt iets over de aanwezigheid en nabijheid van sport- en speelplekken die geschikt zijn voor ongeorganiseerd sporten en spelen. In Enschede zijn veel sport- en speelplekken te vinden in met name de stedelijke buurten. Door deze spreiding scoren stedelijke buurten (met veel inwoners) hoog en buurten in het buitengebied relatief laag.

De deelindicatorscore verandert wanneer we kijken naar andere richtafstanden. Binnen 800 meter van huis kunnen bijna alle inwoners een sport- of speelplek bereiken (97%), binnen 200 meter is dat een kleiner aandeel van het aantal inwoners (87%). De keuze voor de gewenste richtafstand en spreiding van sport- en speelplekken in Enschede is aan de gemeente. Met een in beleid vastgestelde richtafstand kan de gemeente gemakkelijker toetsen of het aanbod aan sport- en speelplekken in de gemeente voldoende en nabij is.

De gemeente heeft ook verschillende Krajicek Playgrounds en Cruyff Courts. Deze speelvelden vallen niet onder het beheer van de gemeente. Ze zijn goed bereikbaar voor de meeste inwoners in de buurten waar ze zich bevinden. Ook inwoners van omliggende buurten kunnen de Playgrounds en Courts vaak goed bereiken. Voor de meeste overige kinderen en jongeren in Enschede zijn er voldoende andere sport- en speelplekken in de buurt.

4.6 Nabijheid van sportaccommodaties

Enschede scoort 60 punten op de deelindicator sportaccommodaties. Daarmee scoort de gemeente nagenoeg hetzelfde als vergelijkbare gemeenten. De score op deze deelindicator zegt iets over de bereikbaarheid van en diversiteit aan sportaccommodaties, maar geeft geen informatie over de kwaliteit van deze accommodaties. Het gaat om zowel gemeentelijke als private accommodaties.

De buurten die hoog scoren op deze deelindicator zijn vooral in en rond het centrum te vinden. Vooral in een aantal van de stedelijke buurten kunnen inwoners gemakkelijk een sportaccommodatie bereiken. In de buitenwijken en in het buitengebied moeten inwoners vaak een grotere afstand afleggen om te kunnen sporten. De gemeente kan overwegen het aanbod aan sportaccommodaties in het buitengebied te verhogen.

Onderzoek 'Ruimte voor georganiseerde sport in Enschede' (2022)

De druk op binnensportaccommodaties in de gemeente is hoog. Dit blijkt uit een onderzoek naar de georganiseerde sport dat het Mulier Instituut uitvoerde in 2022. Dit komt door het beperkte aanbod aan sporthallen en -zalen in Enschede. Uit het onderzoek volgt dan ook de aanbeveling om het aantal sporthallen en sportzalen te verruimen, zodat de druk op de binnensportaccommodaties afneemt. Het aanbod aan locaties voor buitensport is grotendeels in lijn met de behoefte. Naar verwachting neemt deze behoefte rond het jaar 2040 af (Ruikes & Schadenberg, 2022).

4.7 Nabijheid van voorzieningen

Alledaagse voorzieningen zijn voor de meeste inwoners van Enschede op korte afstand te bereiken. Dit geldt vooral voor inwoners van stedelijke buurten. In het buitengebied zijn voorzieningen vaak verder van de woonomgeving vandaan. Gemiddeld scoort Enschede 74 punten op deze deelindicator, wat een stuk hoger is dan het landelijke gemiddelde van 63 punten.

Inwoners van het buitengebied hebben vaak geen sport- of speelplek, sportaccommodatie of alledaagse voorziening in de buurt. Om actief transport (wandelen, fietsen) te bevorderen, zijn prettige en veilige wandel- en fietsroutes naar deze voorzieningen en accommodaties van belang. Als bewoners van de dorpen rondom Enschede er behoefte aan hebben, valt te overwegen het voorzieningenniveau in het buitengebied waar nodig te verhogen.

4.8 Overzicht van de aanbevelingen

Op basis van ons onderzoek raden wij de gemeente Enschede het volgende aan:

Demografische ontwikkelingen en sport- en beweegdeelname

- Studenten sporten en bewegen relatief veel. Zorg dus dat er voor hen voldoende plekken zijn om te sporten en bewegen, zowel in sportaccommodaties als in de openbare ruimte.
- Ouderen halen hun dagelijkse beweging vooral uit wandelen en fietsen. Maak de openbare ruimte dus geschikt, toegankelijk en prettig in het gebruik voor ouderen.
- De sport- en beweegdeelname in Enschede hangt samen met de sociaaleconomische status (SES) van de bewoners. Buurten met een hoge gemiddelde SES scoren relatief hoog, buurten met een lage SES juist beneden gemiddeld. Kijk daarom in deze buurten of de fysieke omgeving beweegvriendelijker kan. Zet daarnaast buurtsportcoaches in en maak bestaande initiatieven (zoals Leergeld Enschede) extra zichtbaar. Dat kan helpen om mensen uit buurten met een lage SES meer in beweging te krijgen.

Recreatief groen en blauw

- Buurten in de binnenstad van Enschede scoren relatief laag op de deelindicator 'recreatief groen en blauw'. Zorg in deze buurten in en rondom het centrum vooral voor extra groen. Dit biedt ook meteen kansen voor andere opgaven waar de gemeente aan werkt, zoals klimaatadaptatie en het bevorderen van de biodiversiteit in de stad.

Sport- en speelplekken in de openbare ruimte

- De score op de deelindicator 'sport- en speelplekken in de openbare ruimte' verschilt per richtafstand: 200 meter (een score van 87), 400 meter (95) of 800 meter (97). Stel in beleid een richtafstand vast, zodat de gemeente gemakkelijker kan toetsen of het aanbod aan sport- en speelplekken in de gemeente voldoende en nabij is.

Nabijheid van sportaccommodaties

- Overweeg het aanbod aan sportaccommodaties in het buitengebied te verhogen of de bereikbaarheid van de bestaande accommodaties te verbeteren.
- Eerder onderzoek wees op de druk op binnensportaccommodaties, specifiek sportzalen en -hallen. Realiseer daarom extra ruimte voor zaalsport.

Nabijheid van voorzieningen

- Het buitengebied kent relatief weinig met de fiets of te voet bereikbare voorzieningen. Zorg voor prettige en veilige wandel- en fietsroutes naar deze voorzieningen om actief transport (wandelen, fietsen) te bevorderen.
- Overweeg, als bewoners van de dorpen rondom Enschede er behoefte aan hebben, om het voorzieningenniveau in het buitengebied waar nodig te verhogen of de bereikbaarheid van voorzieningen te verbeteren.

Bronnen

Atlas Leefomgeving (2018).

Cruyff Courts [dataset]. Geraadpleegd op 24 januari 2023 van

<https://nationaalgeoregister.nl/geonetwork/srv/dut/catalog.search#/metadata/1a63df2a-87f4-4a7e-a137-05bdcc1da884?tab=relations>

Centraal Bureau voor de Statistiek [CBS] (2019).

Nabijheid voorzieningen; afstand locatie, wijk- en buurtcijfers 2019. Geraadpleegd van

<https://www.cbs.nl/nl-nl/cijfers/detail/84718NED?dl=348F7>

Centraal Bureau voor de Statistiek [CBS] (2022a).

Regionale kerncijfers Nederland. Geraadpleegd op 5 januari 2023 van

<https://opendata.cbs.nl/statline/#/CBS/nl/dataset/70072NED/table?fromstatweb>

Centraal Bureau voor de Statistiek [CBS] (2022b).

Regionale prognose 2023-2050; bevolking, intervallen, regio-indeling 2021.

Geraadpleegd op 5 januari 2023 van

<https://opendata.cbs.nl/#/CBS/nl/dataset/85173NED/table?ts=1673262939015>

Centraal Bureau voor de Statistiek [CBS] (2022c).

Wijk- en buurtkaart 2022. Geraadpleegd van [https://www.cbs.nl/nl-nl-](https://www.cbs.nl/nl-nl/dossier/nederland-regionaal/geografische-data/wijk-en-buurtkaart-2022)

[dossier/nederland-regionaal/geografische-data/wijk-en-buurtkaart-2022](https://www.cbs.nl/nl-nl/dossier/nederland-regionaal/geografische-data/wijk-en-buurtkaart-2022)

Cruyff Foundation (z.d.).

Inrichting sportieve buitenruimte. Geraadpleegd van [https://www.cruyff-](https://www.cruyff-foundation.org/wat-we-doen/inrichting-sportieve-buitenruimte/)

[foundation.org/wat-we-doen/inrichting-sportieve-buitenruimte/](https://www.cruyff-foundation.org/wat-we-doen/inrichting-sportieve-buitenruimte/)

Gemeente Enschede (z.d.a).

Biodiversiteit: meer groen. Geraadpleegd van [https://www.enschede.nl/biodiversiteit-](https://www.enschede.nl/biodiversiteit-meer-groen)

[meer-groen](https://www.enschede.nl/biodiversiteit-meer-groen)

Gemeente Enschede (z.d.b).

Klimaatadaptatie. Geraadpleegd van <https://www.enschede.nl/klimaatadaptatie>

Gemeente Enschede (z.d.c).

Krajicek Playgrounds [dataset].

Gemeente Enschede (2023).

Sport- en speelplekken in Enschede [dataset].

Gezondheidsraad (2017).

Kernadvies Beweegrichtlijnen 2017, 2017(08).

GGD'en, CBS & RIVM (2020).

Gezondheidsenquête Volwassenen en Ouderen 2020. Geraadpleegd op 13 juni 2023 van <https://opendata.cbs.nl/statline/#/CBS/nl/dataset/85012NED/table?dl=5494C>

GGD'en & RIVM (2021).

Gezondheidsmonitor Jeugd van GGD'en en RIVM. Geraadpleegd op 13 juni 2023 van <https://bronnen.zorggegevens.nl/Bron?naam=Gezondheidsmonitor-Jeugd-van-GGD%E2%80%99en-en-RIVM>

GGD'en & RIVM (2023).

Kernindicator Beweegrichtlijnen uitgesplitst naar achtergrondkenmerk. Geraadpleegd op 13 juni 2023 van <https://www.sportenbewegenincijfers.nl/documenten/beweegrichtlijnen-uitgesplitst-naar-achtergrondkenmerken>

Kadaster (2022).

Basisregistratie Topografie (BRT) TOPNL. Top50NL.

Kenniscentrum Sport en Bewegen (2023).

Atlas Bewegvriendelijke Omgeving. Geraadpleegd van <https://atlas-bvo.kenniscentrumsportenbewegen.nl/>

Kennispunt Twente (z.d.).

Cijfers & trends Enschede. Geraadpleegd op 13 juni 2023 van <https://www.kennispunttwente.nl/cijfers-trends/enschede>

Krajicek Foundation (z.d.).

Wat we doen. Geraadpleegd van <https://krajicek.nl/wat-we-doen/playgrounds/>

Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport (2018).

Nationaal Preventieakkoord.

Mulier Instituut (2022).

Kernindicator Bewegvriendelijke Omgeving.

O'Donoghue, G., Kennedy, A., Puggina, A., Aleksovska, K., Buck, C., Burns, C., ... & Boccia, S. (2018).

Socio-economic determinants of physical activity across the life course: A "DEterminants of Diet and Physical Activity"(DEDIPAC) umbrella literature review. PloS one, 13(1), e0190737. <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0190737>

RIVM (z.d.).

Verantwoording SMAP. Geraadpleegd van <https://www.rivm.nl/media/smmap/verantwoording.html#smmap>

Ruikes, D., & Schadenberg, B. (2022).

Ruimte voor georganiseerde sport in Enschede. Een vraag-aanbodanalyse van binnen- en buitensportaccommodaties (2022-2040). Mulier Instituut.

Steenbergen, J., & Singh, A. (2023).

Kennis- en innovatiescans voor de zes wicked problems. Mulier Instituut.

Van den Dool, R. (2022a).

Deelname aan categorieën van sport 2001-2020 [Factsheet 2022/4]. Mulier Instituut.

Van den Dool, R. (2022b).

Deelname sport en bewegen van mensen met een lage sociaaleconomische status. Mulier Instituut.

Van den Dool, R., & Heijnen, E. (2022).

Deelname aan sport en bewegen door ouderen. De stand van zaken eind 2020. Mulier Instituut.

Bijlage – Cijfers per buurt

Tabel 4.1

Aandeel inwoners (≥ 18 jaar) dat voldoet aan de beweegrichtlijnen, op buurtniveau

(in %)

Buurt	% voldoet aan de beweegrichtlijnen	% sport wekelijks
City	62	55
Lasonder, Zeggelt	60	56
De Laares	59	54
De Bothoven	56	46
Hogeland-Noord	55	45
Getfert	56	48
Veldkamp-Getfert-West	56	45
Horstlanden-Stadsweide	59	55
Boddenkamp	60	60
Velve-Lindenhof	52	43
Wooldrik	55	52
Hogeland-Zuid	55	49
Varvik-Diekman	52	43
Sleutelkamp	49	45
't Weldink	57	43
De Leuriks	60	63
Cromhoffsbleek-Kotman	53	50
Boswinkel-De Braker	52	42
Pathmos	53	38
Stevenfenne	53	42
Stadsveld-Zuid	50	41
Elferink-Heuwkamp	56	48
Stadsveld-Noord-Bruggert	51	44
't Zwering	57	56
Ruwenbos	59	55
Tubantia-Toekomst	55	50
Twekkelveld	51	44
Walhof-Roessingh	57	54
Bolhaar	55	58
Roombeek-Roomveldje	58	51
Mekkelholt	51	44
Deppenbroek	48	40
Voortman-Amelink	49	43
Drienveld-U.T.	60	67
Schreurserve	52	43
Ribbelt-Ribbelerbrink	53	44

Park Stokhorst	54	49
Stokhorst	57	61
Stroinkslanden Noord-Oost	55	49
Stroinkslanden-Zuid	49	38
Stroinkslanden Noord-West	55	48
Wesselerbrink Noord-Oost	44	30
Wesselerbrink Zuid-Oost	44	31
Wesselerbrink Zuid-West	48	36
Wesselerbrink Noord-West	48	37
Helmerhoek-Noord	55	52
Helmerhoek-Zuid	54	46
het Brunink	61	64
Industrie- en havengebied	55	54
Marssteden	53	51
Koekoeksbeekhoek	63	71
Kennispark	,	,
Glanerveld	51	44
Bentveld-Bultserve	50	44
Schipholt-Glanermaten	50	40
Eekmaat	47	37
Oikos	55	50
Eilermarke	55	52
De Slank	55	50
Dolphia	45	36
Eekmaat West	52	51
Dorp Lonneker	53	52
Dorp Boekelo	51	52
Buurtschap Lonneker-West	56	58
Noord Esmarke	54	54
Buurtschap Zuid-Esmarke	52	49
Buurtschap Broekheurne	55	52
Buurtschap Usselo	57	53
Boekelerveld	52	51
Buurtschap Twekkelo	53	52

Bron: GGD'en, CBS & RIVM, Gezondheidsmonitor Volwassenen en ouderen 2020. Bewerking: Mulier Instituut.

Tabel 4.2**Scores op de Kerndicator Beweegvriendelijke Omgeving (KBO), 2022**

(op een schaal van 0 t/m 100)

Buurtnaam	Groen/blauw	Sport- en speelplekken	Sportaccommodaties	Voorzieningen	Totaalscore
Bentveld-Bultserve	56	100	60	63	70
Boddenkamp	7	100	69	78	64
Boekelerveld	100	3	6	11	30
Bolhaar	70	100	64	67	75
Boswinkel-De Braker	37	100	58	96	73
Buurtschap Broekheurne	99	15	8	11	33
Buurtschap Lonneker-West	99	15	35	15	41
Buurtschap Tweekelo	100	-9997	5	11	39
Buurtschap Usselo	100	-9997	12	15	42
Buurtschap Zuid-Esmarke	82	78	51	30	60
City	33	100	66	81	70
Cromhoffsbleek-Kotman	78	99	65	85	82
De Bothoven	19	100	73	89	70
De Laares	7	100	80	100	72
De Leuriks	100	29	51	56	59
De Slank	67	21	34	15	34
Deppenbroek	56	100	65	93	79
Dolphia	90	100	58	63	78
Dorp Boekelo	80	94	31	70	69
Dorp Lonneker	79	96	66	74	79
Drienerveld-U.T.	100	-9997	69	41	70
Eekmaat	17	100	65	74	64
Eekmaat West	83	100	60	52	74
Eilermarke	86	100	61	44	73
Elferink-Heuwkamp	23	98	59	81	65
Getfert	1	100	71	89	65
Glanerveld	82	91	49	59	70
Helmerhoek-Noord	77	100	34	78	72
Helmerhoek-Zuid	48	100	28	59	59
het Brunink	99	30	32	19	45
Hogeland-Noord	13	100	75	78	67
Hogeland-Zuid	15	100	67	85	67
Horstlanden-Stadsweide	28	98	66	89	70
Industrie- en havengebied	70	70	51	33	56
Kennispark	63	100	60	100	81
Koekoeksbeekhoek	-9998	-9998	-9998	-9998	-9998
Lasonder, Zeggelt	0	100	69	96	66
Marssteden	100	-9997	0	11	37
Mekkelholt	11	100	73	89	68
Noord Esmarke	100	-9997	15	11	42
Oikos	72	100	38	48	65
Park Stokhorst	49	100	68	85	76

Pathmos	12	100	57	81	63
Ribbelt-Ribbelerbrink	42	100	83	85	78
Roombeek-Roomveldje	9	100	75	85	67
Ruwenbos	88	100	51	70	77
Schipholt-Glanermaten	29	100	57	74	65
Schreurserve	39	100	88	81	77
Sleutelkamp	93	100	45	48	72
Stadsveld-Noord-Bruggert	60	100	40	78	70
Stadsveld-Zuid	40	100	48	96	71
Stevenfenne	12	100	56	100	67
Stokhorst	75	69	77	63	71
Stroinkslanden Noord-Oost	83	100	50	74	77
Stroinkslanden Noord-West	80	100	61	78	80
Stroinkslanden-Zuid	91	100	40	70	75
't Weldink	100	100	55	63	80
't Zwering	64	100	33	81	70
Tubantia-Toekomst	43	100	67	78	72
Twekkelveld	34	100	49	96	70
Varvik-Diekman	31	97	86	93	77
Veldkamp-Getfert-West	2	95	62	93	63
Velve-Lindenhof	22	100	67	85	69
Voortman-Amelink	81	53	89	56	70
Walhof-Roessingh	46	100	75	74	74
Wesselerbrink Noord-Oost	67	100	68	81	79
Wesselerbrink Noord-West	74	99	64	70	77
Wesselerbrink Zuid-Oost	72	100	50	81	76
Wesselerbrink Zuid-West	69	100	53	70	73
Wooldrik	42	98	70	78	72

Bron: Mulier Instituut, Kerndicator Bewegvriendelijke Omgeving (KBO), 2022.

Robin Rauws
r.rauws@mulierinstituut.nl

Mark Noordzij
m.noordzij@mulierinstituut.nl